

10

ΓΜ 8201

ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

ΥΠΟ

ΘΩΝΟΣ Σ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΥ

*Καθηγητοῦ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς κοινωνικῆς
οἰκονομίας.*

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ

Καθὰ ἐν τῇ Ἐφημερίδι Νέα Ἑποχὴ δηλοῦται

(Ἀριθ. 138)

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

Ἐκδοταρεῖον Η ΙΟΝΙΑ.

Σπυρίδωνος καὶ Ἀρσενίου ἀδελφῶν Κάων.

1860.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ.

Κύριοι!

Τοῦ τελευταίου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους φθίνοντος ὑμῖν ἐδήλωσα ὅτι ἀνώτατον πρόσταγμα ἐνετείλατο καὶ διεπιστεύθη μοι τὴν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας διδασκαλίαν· βραχύτατος κατελίπετο τότε παραδόσεων χρόνος διδῆναι καὶ ἀναυδος ἡ ἔδρα ἀπέμεινε, τὰ νῦν ἡ ἐναρξὶς τῶν ἐμῶν διδαγμάτων ἐπιτρέπει, καὶ δὴ ἐπιβάλλει μοι τὴν πλήρωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ ἐπὶ τῷ εἰδικῷ τούτῳ κλάδῳ τῆς ὅλης ἐπιστήμης.

Ἀρχομαι ἤδη ἀγῶνος τὰς ἐμὰς δυσαναλόγους δυνάμεις ἐκπλήττοντος. Τὸ δυσχερὲς τῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου διδασκαλίας—ἥτις καὶ τὸ κυριώτερον ἐστὶ μοι ἔργον—εὐδην ἤδη ὑμῖν ἐγένετο, πλὴν καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, τῆς ἐκτάσεως ἰδίως αὐτῆς ἕνεκα, ἀπροκαλύπτως εἰρήσθω, ἀγῶνα δυσέλεστον μετ' οὐ πολὺ ἀναδείξει.

Ἡ τῶν πεφιλημένων φοιτητῶν τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου τούτου ὑστέρησις τῆς σπουδῆς ἐπὶ τοσούτῳ ἐπωφελοῦς ἐπιστήμης—οἷα ἡ οἰκονομικὴ—καὶ ἡ προσδοκία τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν τῷ ἐπὶ ἡμῶν παρὰ δοκιμωτέρου τινὸς, προὔτρεψάν 'με τοιοῦτοι λόγοι, εἰσελθεῖν ἐν τῷ δυσπορήτῳ πεδίῳ· εὐελπιστῶ δὲ ὅτι ἡ ἐπιείκεια ὑμῶν τὸ ἐλλείπον πληρῶσει.

Δῆλον ὑμῖν ποῖῳ, προοιμιαζόμενος, ὅτι αἱ ἡμέτεραι ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς παραδόσεως ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιστημονικῇ ἀξιώσει σκοποῦσιν· τοὺς τε τεθνηκότας καὶ ζῶντας περιπύ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

A152.Φ4.0008

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

στους σοφούς συμβουλευόμεθα, Κύριοι, ἐν δὲ νεολογίαις προχωρήσομεν λίαν σπανίως καὶ ἀφοῦ πρῶτον καλῶς τὰς ἰδίας δυνάμεις καταμετρήσομεν. Πρὸς δὲ παρὰ τῇ ἐμῇ ἀδυναμίᾳ σκοπεῖ μόνον τὴν, καθ' ὅσον ἐνεστί μοι εὐθέτως, ἔκθεσιν τῶν τῆς ἐπιστήμης ἀπαρχῶν, δι' ὧν, φορεῖς ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ πτυχίου προβήσῃτε ἐν περιεκτικωτέρᾳ σπουδῇ, καὶ ἐν δοκιμωτέρᾳ, εἰ δυνατόν, διδασκαλίᾳ. Ταῦτα μὲν ὑπέβαλον ἡς ἀνεδέχθην εὐθύνης ἕνεκα, νῦν δὲ τῆς διδασκαλίας προτέτακται, ἡ εἰσηγήρειος, ὡς εἰπεῖν, παράδοσις αὐτῇ δι' ἧς σκοπεῖ ὅσον οἰόντες ἐπὶ τὸ περιεκτικώτερον ὑποδείξαι αὐτὴν ἀπὸ στόματος τῶν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἀντικείμενον, τὴν Ἡὼ, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης μαθήσεως, τὴν τῆς ὕλης σπουδαιότητα, τὰ ἐκτενῆ τῆς ἐπιστήμης ὅρια, καὶ τὴν μέθοδον ἣτις ποδηγετῆσαι ἡμᾶς κατὰ τὴν ἐμὴν διδακτικὴν πορείαν. Πέπεισμαι μὲν ὅτι εὐθετον καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην εὐρήσω τὴν ἄρουραν, ἐφ' ἧς ἀδυνατῶς τῆς δε τῆς μαθήσεως ῥίψω τὸν σπόρον, βεβαιῶ δ' ὑμᾶς, φίλοι ὁμιληταί, ὅτι οὐ μικρὰν καταβαλλῶ τὴν σπουδὴν, ὅπως ἐν τῇ ὅλῃ διδασκαλίᾳ ἤττον ἀτελῆ ἐμαυτὸν ἀναδείξω—

Ἐξερευνῶντες τὰ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, Κύριοι, ἐξερευνῶμεν τὸν ἄνθρωπον ἐν πάσαις ταῖς φάσεσι τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως, ἢ ὡς εἴθισται λέγειν, ἐξερευνῶμεν τὴν φυσιολογίαν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος σὺν ταῖς παντοδαπαῖς αὐτοῦ λειτουργίαις. Ἡ διδασκαλία τῆς δε τῆς ἐπιστήμης δείκνυσιν καὶ ὑπαγορεύει τῇ κοινωνίᾳ τὸ εὖ ζῆν, τοῦτέστιν ζῆν οὐχὶ ὥς τις ἀγελαῖα ὁμάς, ἀλλὰ συνωδᾷ τῇ λογικῇ φύσει καὶ τῷ προωρισμῷ τοῦ λογικοῦ ὄντος· διευθετίζει ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τὰς ἀναφορὰν ἔχουσας μετὰ τῆς ὕλικῆς εὐημερίας, φωτίζει τὴν ἀνθρωπογένειαν σύμ-πασαν καὶ οὐχὶ τὰς κυβερνήσεις, καθὰ—ὡς ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον ὑπομνήσω—ῥηξίουν οἰπερὶ τὸν σχολάρχην Κεσανίην· ἡ τοιαύτη δὲ τῆς κοινωνίας εὐδαιμονία, ἣν ὑπηρεζάμενη ἦδη, προκύπτει ἐκ τῆς προαγωγῆς τῶν ὕλικῶν ὠφελημάτων τῆς κοινωνίας καθόλου, τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς οἰκογενείας ἰδίως.

Τούτων δὲ ἡ ἐναρμόνιος σὺν τῷ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς διακαιοσύνης γνώμονι, προαγωγή, τὸ εὐρύτατον τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἀντικείμενον.

Ὁ Πλάστης θεῖς ἀναλλοιώτους νόμους τὰ τοῦ κόσμου ἰθύνοντας, κηδύσκει τὸ ἐξείρετον αὐτοῦ δημιουργήμα φυόμενον καὶ ἀναπτυσσόμενον διανοίᾳ τε καὶ ὕλῃ σύγγραμμά τι θαυμάσιον εἶναι πνευματικῆς τε καὶ ὀργανικῆς φύσεως, ἀλληλότροφοι μυστηριωδῶς τυγχάνουσαι, δεῖται ἐπομένως τοῦτο συγχρόνως ἀναπτύξεως οὐ μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἠθικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ὕλικῆς αὐτοῦ φύσεως, καθάπερ ἡ διάνοια καὶ τὸ σῶμα συγχρόνως τε καὶ ἀλληλοτρόφως ἀναπτύσσονται, ἄλλως, ὡς τοῖς φυσιολόγοις δοκεῖ, ἡ ὑπεροχὴ τῆς μιᾶς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῆς ἄλλης ἐλειμματοῦδη περίστησιν ἄνθρωπον· τῇ ποικίλῃ δὲ καὶ φιλοπόνῳ ἀσκήσει τὸ ἠθικὸν ὄν τελειοῦται ἐς αἰεὶ ῥέπον πρὸς ἰδανικόν τινα τύπον· ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ θεραπεία τῆς τε πνευματικῆς καὶ ὕλικῆς τοῦ λογικοῦ ὄντος φύσεως, προκαλεῖ ἀνάγκας, πεπρωκίσθαι ὅμως ἡ ἀνθρώπινος φύσις,—καθὰ παρακατιὸν ἀναπτύξομεν—καὶ τῇ δυναμικότητι τῆς πληρώσεως τούτων (Rocher).

Ἡ ὅμως ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ὕλική τοῦ κατ' ἐξοχὴν λογικοῦ ὄντος ἀνάπτυξις ἐμπίπτει ἐν διαστάσει καὶ ἀντιθέσει, ὡς ἐν διαστάσει φυσιολογικῶς τυγχάνει πνεῦμα καὶ ὕλη·

Τὸ ἐρώτημα τόδε ἐθέμην διότι ἐπὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἐπιστήμης κατηγορεῖται. Εὐαρίθμοις πεπλανημένοις ἔδοξε τοῦτο εἶναι ὀρθόν, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ—ἐξέστω μοι ἡ ἐκφρασις—ῥιζὸν λόγου, καὶ ἀποστάται κεκηρυγμένοι κατὰ τοῦ τῆς προόδου νόμου ὑπελήφθησαν. Οὐ μόνον ἐν ἀρμονίᾳ καὶ συναλληλίᾳ τῆς διττῆς, ὡς εἰπεῖν, ταύτης φύσεως ἡ θεραπεία τυγχάνει, ἀλλ' οὐδεμία τούτων δύναται ἀποκωλύσθαι τῆς ἄλλης χαλαρώσεως ἄνευ καὶ ἀπονεκρώσεως ἐκατέρων· νεκροῦται τὸ ἐνὸργανον ἡμῶν σῶμα νεκροῦται καὶ τὸ πνεῦμα, πάσχει τοῦτο μέγιστον ὑποστήσει πάθημα καὶ ἐκείνο, καθ' ὅσον ἀδυνατεῖ πρὸς τὴν πληρῶσιν τῶν κυπτόντων λειτουργιῶν ὑπὸ τὴν δραστηκὴν ἐπιβρόειαν τοῦ πνεύμα-

τος, τῆς βουλήσεως. Εὐδελόν ἐστιν ὅθεν ὅτι ἐκάτεραι αἰμορφαὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, προώρισται, συνωδᾷ ἀναπτύσσεσθαι, οὐδὲν ἤττον τὸ πνεῦμα δεσπόζει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῆς γνωστικῆς δυνάμεως ἀρχούσης ἐπὶ τῆς συναισθητικῆς τε καὶ βουλευτικῆς· ἡ ὕλη συνυπάρχει συναναπτύσσεται ἀλλ' αἰετοτε ὑπηρετοῦσα τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ· ἡ χεὶρ τοῦ ἐργάτου κινεῖται ἀλλ', ὡς εἰκός, ἡ κίνησις ἔσωθεν ὠθεῖται. Οὐδὲ δυνάμεθα ἐνοῆσαι, ἔστω καὶ τὴν ὑλικωτέραν τῶν ἐργασιῶν, ἀποκεχωρισμένην σχετικῆς τινος δόσεως διανοίας, ἀλλως ἠθέλαμεν ἐμπέσει ἐν τῷ ἀμαρτήματι τοῦ Σταγειρήτου, δι-κασιολογούντος τὴν διχοτομίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐ μόνον τῇ ἀποφάνσει «οὐδὲν δικαίωμα τῶν ὅπλων ἰσχυρότερόν ἐστι, πᾶς γὰρ ὁ δυνάμει προέχων δικαιοτέρα αἰεὶ καὶ λέγειν καὶ πράττειν δοκεῖ» (Δίων Κάσιος) ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῶν διεστώτων δῆθεν τοὺς καὶ ἐργασία.

Περὶ πολλοῦ ποιούμενοι ἄρα τὴν τῶν ὑλικῶν ὠφελιμῶν τῆς κοινωνίας ἀνάπτυξιν τῇ ἐπιστημονικῇ ἀββρωγῇ τῆς Οἰκονομικῆς, οὐδόλως κηρύττομεν, Κύριοι, τὴν ὕλην ὡς τὴν μόνην ἐπὶ τοῦ πνεύματος δέσποινα, ἀλλὰ τὸν ἀντίον ἡ τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς ἐνθάβρυνσις διάταγμά ἐστιν αὐτῆς τῆς νοήσεως αὐτοῦ τοῦ λόγου. Τὰ ὑλικά τῆς κοινωνίας ὠφελήματα, ἅτινα τὴν ἡμετέραν ἀσχολοῦσιν ἐπιστήμην, ὑπάρχουσιν, ἀπόλλυνται, ἢ ἀλλοιοῦνται ἐπὶ τὸ κοινωφελέστερον αἰετοτε τῇ ὑπαγορεύσει τῆς νοήσεως, ἥτις τοιοῦτω τρόπῳ ὡς ἡ κυρίως δεσπόζουσα ἀγγέλλεται. Ἡ τῆς ποικίλης χρησιμότητος προαγωγὴ τοσούτῳ ἐπὶ τῆς τοῦ πνεύματος ἐρείδεται, ὥστε καθ' ὅσον τοῦτο ἀνυψοῦται ἐπὶ τοσούτῳ καὶ αὐτὴ ἐμπεδοῦται, «ἐνθα μείζων ἡ νοημοσύνη μείζων ἐστὶ καὶ ἡ παραγωγὴ,» ἡ δὲ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη κατὰ λογικὴν συνέπειαν τὴν τοῦ πνεύματος καλλιέργειαν κηρύσσει ὡς τὴν Λυδίαν λίθον τῆς τε ὑπάρξεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς. Μαρτύριον τῆς δε τῆς ἀρμονίας τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς οἰκονομικῆς σὺν τῷ πνεύματι καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ παραγωγῆς, ἔστωσαν αἱ χῶραι ἐν αἷς συμβλασάνουσιν ἢ τε πνευματικὴ καὶ ἡ ὑλικὴ παραγωγὴ θαυμασίως· πείσει δὲ ἡμᾶς ἐπὶ τού-

τῷ οὐ μόνον ἡ τῆς οἰκονομικῆς ἱστορία τῇ ἐπικλήσει τῆς αὐθεντίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους παραθέσεις τῆς Ἑσπερίας τῆς Ἑω ἀπέναντι προσεπιμαρτυροῦσα, ἐμὲ ἀπαλλάσσει εἰδικῶν παραδειγμάτων τοῦ ἀφρηγματοσ.

Τὰ ἀνωτέρω ὑπέμνησα, Κύριοι, ἵνα μή τις ἐξ ὑμῶν πλανώμενος νομίσῃ ὅτι ἐκ προοιμιῶν αὐτὸ τοῦτο τὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀντικείμενον, ἡ προαγωγὴ, τοῦτέστι, τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, ἡ ἀνύψωσις ἐστὶν τῆς ὕλης ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τοῦθ' ὅπερ ἀναιρεῖ ἄρδην ἥτε ἀπόλυτος ἐπιστήμη καὶ ὁ κοινὸς νοῦς.

Εὐδελόν ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ ἄδικον τῆς κατηγορίας, ἢ ἐνίοις ἔδοξε προστρίψαι τῇ παρθένῳ ἐπιστήμῃ αὐτῆς ποτε οὐκ ἐξουσιάσαντες· αἱ παρθένοι οὐ κινδυνεύουσι μόναι ταῖς διαβολαῖς τῶν μήπω κατακτησασμένων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ὁσάκις τις τὴν σπουδὴν τούτων περιεφρόνησε, ἢ ἀνικανοποιήτους καταλίπουσιν τὰς παραδοξολογώτερας ἀπορίας τῶν λίαν ἀπαιτητικῶν.

Τὸ τῶν ἐτοιμολόγων κατηγορητήριο διὰφορα, Κύριοι, ἀριθμεῖ κεφάλαια, ἐνὶ τούτων ἰδίως τὸν λόγον ἔφερον κατ' ἀνάγκην, διότι ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐπιστήμης ἀπευθύνετο, παραιτούμεθα ὅμως τῆς τῶν λοιπῶν ἀνασκευῆς— ἥτις προσηκόντως πρὸ ἡμῶν ἐγένετο— τὸ μὲν, διότι τὰ πλεῖστα ἀνάξια εἰσὶν σοβαρὰς συζήτησεως, τὸ δὲ διότι οὐ προθυμοποιοῦμαι ἐκ προοιμιῶν ἥδη ἀκριβολόγως διερχόμενος τὰς κατὰ τῆς ἐπιστήμης κατηγορίας τῶν πολιτῶν τῆς Πλατωνουπόλεως, ἐν ὑμῖν ἐνδοιασμοὺς διαχῦσαι, ἐπιβλαβεῖς μὲν ἐν τῷ παρόντι ἀκινδύνους δὲ μόνον ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ διάνοια ὑμῶν ἐξοικειωμένη μετὰ τῆς ἐπιστήμης δύναται, ἐν εἰδὲ παιδιᾶς, ἑαυτὴν ἀσχολῆσαι, τῇ ἀποπομπῇ τῆς τοιαύτης ἀχλὺς.

Ἐδῆλωσα ὑμῖν ἄρτι ὅτι οὐδόλως προτίθημι τὰς κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης ἀνασκευᾶς κατηγορίας τῶν πολιτῶν τῆς Πλατωνουπόλεως κοινωνιστῶν εἴτε κοινοκτημόνων, ἢ ἄλλως πως ἐπιθετολογουμένων, ἀλλ' οὐδὲ ἐπικρίναι τὰ ἐν

πλουτοφοβία ἐμπεσόντα Σπαρτιατικά καὶ τὰ τούτων ὅμοια τῆς ἀρχαϊότητος πολιτεύματα διανοοῦμαι, διότι τὰ τοιαῦτα οὐδόλως ἀπειλοῦσι τὴν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς ποικίλης χρησιμότητος καὶ ἐν τῇ ἀντιπροσωπικῇ συστήματι πολιτιζομένην Εὐρώπην· ἐξέστω μοι ὅμως, Κύριοι, ἀπλῶς χάριν ὑμῶν ἢ πρὸς ἀποφυγὴν χάσματος, ὅπως ἀπευθυνθῶ τοῖς ἀπομάχοις τῆς ἀντοικονομικῆς ἐκείνης φάλαγγος δια τῶν βραχυτάτων τούτων ἐρωτημάτων.

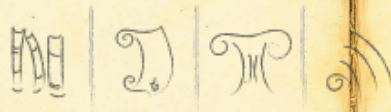
Τίς, ἔστω καὶ τῶν ἀδαημονεστέρων, κοινωνικῶς ἐπιζήμιον δύναται θεωρῆσαι προσπάθειάν τινα, ἥς ἕνεκα τῇ αὐτῇ παραγωγικῇ δαπάνῃ καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐκτάσει ἀγροῦ πλείονας πορίζομεθα καρποὺς; ἢ τὸ ἀσχολεῖσθαι ἐπὶ τῇ ὁδοποιίᾳ ἥς ἕνεκα εὐχερῶς μεταβαίνομεν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ ταχύτερον μετακομίζομεν τοὺς καρποὺς, δι' ὧν ἑαυτοὺς συντηροῦμεν;

Τίς δύναται τὸ ἄροτρον ἀπαρνούμενος καὶ ἐν γένει τὸν σίδηρον ἢ τὸν ὑδρόμηλον, καλλιεργεῖν Καναρεῖω τῷ τρόπῳ ἢ διὰ τῶν ὀνύχων τοὺς ἀγροὺς, τὸ ἄλευρον δὲ πορίζεσθαι τῇ μεθόδῳ τῶν ὑπηρετῶν τῆς Πηνελόπης;

Ἐν ὁποίῳ ἀτυχίματι ἄρ' αὖτε ἡ κοινωνία ἐμπίπτει πορίζομενοι φορεσίαν ἢ στέγην τινὰ δι' ὧν ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος δρυμνίτητος προφυλασσόμεθα, ἀφοῦ καὶ ὁ κυνικώτατος Διογένης τρίβωνι καὶ πύλῳ ἐχρᾶτο; Πρὸς τί ζημιῶσι ἢ πλείονων ἐργαλείων χρῆσις ἐν τῇ σιδηρουργίᾳ, ξυλουργίᾳ κτλ. ἀφοῦ καὶ τὰ Λυκούργεια θέσμια πέλεκυν τε καὶ πρίονα ἐπέτρεπον;

Τίς ἀνέχεται τὴν τοῦ ἐτέρου ἀποποίησιν πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ σίτου ὃν χάριν τῆς αὐτοσυντηρήσεως προσκαίρως παρὰ τοῦ γείτονος ἔλαβε, ἀφοῦ ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τό τε δίκαιον, ἢ ἠθικὴ καὶ τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον ἐκαστοῦ συνηγορεῖ;

Πρὸς τί ζημιῶσι, ἢ τίς τὴν ποντοπορίαν οὐ ζητήσῃ συντομίας χάριν τῶν ἀποστάσεων; ἢ χορηγεῖν τῷ γείτονι σίτον, ὃν ἄφθονον ἔχει καὶ ἀντ' αὐτοῦ φορεσίαν λαμβάνειν ὅπως καλύψῃ οὕτω τὴν παρὰ τοῦ ψύχους προσβαλλομένην γυμνότητά του;

Πρὸς τί ζημιῶσι, ἢ τίς οὐ συγκινηθήσεται ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐπαιτήσει ταλαιπωρουμένου συμπολίτου ἢ ἀδελφοῦ ἐπιθυμῶν τὴν βελτίωσιν τῆς κακοδαίμονίας τούτου;

Πλὴν ταῦτα πάντα βραδίως τυγχάνονται τῇ παραγωγῇ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων ὧν τὴν προαγωγὴν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐπαγγέλλεται, διὸ ἡ γεωργία, τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα, αἱ ἀντικαταστάσεις τοὺς δούλους μηχανικαὶ δυνάμεις, ἡ τῆς πίστεως παγίωσις, ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βελτίωσις τοῦ θητικῆς πληθυσμοῦ, εἰσι τὰ ἀντικείμενα ἐφ' οἷς ἰδιαζόντως ἡ ἐπιστήμη ἐμφιλοχωρεῖ.

Ὡς ἐκ τῶν ἡγουμένων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τὸ ἐφ' οὗ καὶ δι' οὗ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης παρορῶν ὁ ἀνθρωπὸς ἐστὶ τῶν δασῶν τοῦ Νέου κόσμου, ἦτοι, ὁ ἀνθρωπὸς ὅστις κατ' οὐδὲν διαφέρει τοῦ κτήνους, πολέμιος κηρύσσεται τοῦ ὄντος οὕτινος ἐστὶν ἀπεικόνισμα, ἀνατρέπων δὲ τὸν τῆς προοδου νόμον, τὴν ἰδίαν ἔλλογον ἀπαρνείται φύσιν καὶ τὸν ἐν ταῖς θεαῖς δέλτοις κεχαραγμένον ἀνθρώπινον προορισμόν. Ὁ λάτρης τῆς φύσεως Ρουσσῶ, καὶ οἱ τούτου γείτονες, δι' ὀλιγίστων στίχων (ἰδίως ἐν Κεφ. XI de govern: de Polignone) ἄρδην τὴν οἰκονομικὴν ἀνατρέπει ἐπιστήμην, διότι πειρώμενος τὰ τῆς κοινωνίας βελτιῶσαι τοιοῦτον ἀπῆτησεν ἀνθρώπων· παρῆδεν ὅμως, Κύριοι, ἡ ἐξοχὸς ἐκείνη περίνοια ὅτι καθορώσα τὰς τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ ἀτελείας ἐφθάσε τούτῳ, δι' ἐκείνης τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, καθ' ἥς καταλέγει, καὶ ἥς ἄνευ ἦν αὐτῇ ἀδύνατον εὐγλώττως καταλέξει, καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς συγχρόνου κοινωνίας διαγνώσκει.—

Περὶ τὸν ὅλως φαίνεται μοι πρόσθετα μνημονεύσαι καταλίποντες ὅθεν τὰ παραδοξολογήματα, Κύριοι, εἰσέλθωμεν ἐν ἀντικειμένοις, ἐφ' οἷς ἡ προσοχὴ ὑμῶν σοβαρώτερον προκαλεῖται.

Ἡ ἀσχολοῦσα ἡμᾶς ἐπιστήμη, ὁμολογητέον, ὅτι ἀναπτύξεώς τε καὶ συστηματοποιήσεως ἔτυχε τὸ πρῶτον ἐν τῇ δεκάτῃ καὶ ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἡ ἐπ' ἐσχάτοις μόνον

πλουτοφοβία ἐμπεσόντα Σπαρτιατικά καὶ τὰ τούτων ὅμοια τῆς ἀρχαιότητος πολιτεύματα διανοοῦμαι, διότι τὰ τοιαῦτα οὐδόλως ἀπειλοῦσι τὴν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς ποικίλης χρησιμότητος καὶ ἐν τῷ ἀντιπροσωπικῷ συστήματι πολιτιζομένην Εὐρώπην· ἐξέσται μοι ὅμως, Κύριοι, ἀπλῶς χάριν ὑμῶν ἢ πρὸς ἀποφυγὴν χάσματος, ὅπως ἀπευθυνθῶ τοῖς ἀπομάχοις τῆς ἀντοικονομικῆς ἐκείνης φάλαγγος διὰ τῶν βραχυτάτων τούτων ἐρωτημάτων.

Τίς, ἔστω καὶ τῶν ἀδαημονεστέρων, κοινωνικῶς ἐπιζήμιον δύναται θεωρῆσαι προσπάθειάν τινα, ἥς ἕνεκα τῇ αὐτῇ παραγωγικῇ δαπάνῃ καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐκτάσει ἀγροῦ πλείονας πορίζομεθα καρπούς; ἢ τὸ ἀσχολεῖσθαι ἐπὶ τῇ ὁδοποιίᾳ ἥς ἕνεκα εὐχερῶς μεταβαίνομεν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ ταχύτερον μετακομίζομεν τοὺς καρπούς, δι' ὧν ἑαυτοὺς συντηροῦμεν;

Τίς δύναται τὸ ἄροτρον ἀπαρνούμενος καὶ ἐν γένει τὸν σίδηρον ἢ τὸν ὑδρόμηλον, καλλιεργεῖν Καναρεῖω τῷ τρόπῳ ἢ διὰ τῶν ὀνύχων τοὺς ἀγρούς, τὸ ἄλευρον δὲ πορίζεσθαι τῇ μεθόδῳ τῶν ὑπηρετῶν τῆς Πηνελόπης;

Ἐν ὁποίῳ ἀτυχήματι ἄρα γε ἡ κοινωνία ἐμπίπτει ποριζόμενοι φορεσίαν ἢ στέγην τινὰ δι' ὧν ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος δρυμνίτης προφυλασσόμεθα, ἀφοῦ καὶ ὁ κυνικώτατος Διογένης τρίβωνι καὶ πίθῳ ἐχρᾶτο; Πρὸς τί ζημιοὶ ἡ πλείονων ἐργαλείων χρήσις ἐν τῇ σιδηρουργίᾳ ξυλουργικῇ κτλ. ἀφοῦ καὶ τὰ Λυκούργεια θέσμια πέλεκυν τε καὶ πρίονα ἐπέτρεπον;

Τίς ἀνέχεται τὴν τοῦ ἐτέρου ἀποποίησιν πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ σίτου ὃν χάριν τῆς αὐτοσυντηρήσεως προσκαίρως παρὰ τοῦ γείτονος ἔλαβε, ἀφοῦ ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τό τε δίκαιον, ἢ ἠθικὴ καὶ τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον ἐκαστοῦ συνηγορεῖ;

Πρὸς τί ζημιοὶ, ἢ τίς τὴν ποντοπορίαν οὐ ζητήσει συντομίας χάριν τῶν ἀποστάσεων; ἢ χορηγεῖν τῷ γείτονι σίτον, ὃν ἄφθονον ἔχει καὶ ἀντ' αὐτοῦ φορεσίαν λαμβάνειν ὅπως καλύψῃ οὕτω τὴν παρὰ τοῦ ψύχους προσβαλλομένην γυμνότητά του;

Πρὸς τί ζημιοὶ, ἢ τίς οὐ συγκινηθήσεται ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐπαιτήσει ταλαιπωρουμένου συμπολίτου ἢ ἀδελφοῦ ἐπιθυμῶν τὴν βελτίωσιν τῆς κακοδαιμονίας τούτου;

Πλὴν ταῦτα πάντα βραδίως τυγχάνονται τῇ παραγωγῇ τῶν ὕλικῶν συμφερόντων ὧν τὴν παραγωγὴν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐπαγγέλλεται, διὸ ἡ γεωργία, τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα, αἱ ἀντικαταστήσασαι τοὺς δούλους μηχανικαὶ δυνάμεις, ἡ τῆς πίστεως παγίωσις, ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βελτίωσις τοῦ θητικῆς πληθυσμοῦ, εἰσι τὰ ἀντίκειμενα ἐφ' οἷς ἰδιαζόντως ἡ ἐπιστήμη ἐμφιλοχωρεῖ.

Ὡς ἐκ τῶν ἡγουμένων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τὸ ἐφ' οὗ καὶ δι' οὗ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης παρῶν ὁ ἀνθρωπὸς ἐστὶ τῶν δασῶν τοῦ Νέου κόσμου, ἥτοι, ὁ ἀνθρώπος ὅστις κατ' οὐδὲν διαφέρει τοῦ κτήνους, πολέμιος κηρύσσεται τοῦ ὄντος οὗτινος ἐστὶν ἀπεικόνισμα, ἀνατρέπων δὲ τὸν τῆς προόδου νόμον, τὴν ἰδίαν ἔλλογον ἀπαρνέεται φύσιν καὶ τὸν ἐν ταῖς θείαις δέλτοις κεχαραγμένον ἀνθρώπινον προορισμόν. Ὁ λάτρης τῆς φύσεως Ρουσσῶ, καὶ οἱ τούτου γείτονες, δι' ὀλιγίστων στίχων (ἰδίως ἐν Κεφ. XI de govern. de Pologne) ἄρδην τὴν οἰκονομικὴν ἀνατρέπει ἐπιστήμην, διότι πειρώμενος τὰ τῆς κοινωνίας βελτιῶσαι τοιοῦτον ἀπῆτησεν ἀνθρώπον· παρείδεν ὅμως, Κύριοι, ἡ ἔξοχος ἐκείνη περίνοια ὅτι καθορῶσα τὰς τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ ἀτελείας ἐφθάσε τούτῳ, δι' ἐκείνης τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, καθ' ἥς καταλέγει, καὶ ἥς ἄνευ ἣν αὐτῇ ἀδύνατον εὐγλώττως καταλέξει, καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς συγχρόνου κοινωνίας διαγνώσκει.—

Περὶ τὸν ὅλως φαίνεται μοι πρόσθετα μνημονεῦσαι· καταλίποντες ὅθεν τὰ παραδοξολογήματα, Κύριοι, εἰσέλθωμεν ἐν ἀντικειμένοις, ἐφ' οἷς ἡ προσοχὴ ὑμῶν σοβαρώτερον προκαλεῖται.

Ἡ ἀσχρολοῦσα ἡμᾶς ἐπιστήμη, ὁμολογητέον, ὅτι ἀναπτύξεώς τε καὶ συστηματοποιήσεως ἔτυχεν τὸ πρῶτον ἐν τῇ δεκάτῃ καὶ ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἡ ἐπ' ἐσχάτοις μόνον

ανάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς θεωρητέον ὥς τι τῶν ἀτυχημάτων τῆς κοινωνίας, διότι διευθετίζουσα αὕτη τὰς τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ σώματος λειτουργίας, καθ' ὅσον αὗται τῆς ὑλικῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας ἄπτονται, ἤθελεν κρείττονα τὴν ἀνθρωπότητα ὑπηρετήσῃ ἢ ἡ προηγηθεῖσα ἀνάπτυξις τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν οὐδόλως ὑπαινίττομαι ὅμως καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, Κύριοι, σημειωθήτω τόδε καλῶς, διότι αὗται ὤφειλον πάντως χρησιμεῦσαι ὡς προπαρασκευή.

Οὐ μόνον ἐβράδυνε ἡ τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν εὐπροόρατος ἀνάπτυξις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ περιφανεῖς τῆς ἐπιστήμης ἡγήτορες διὰ τῶν ἀπολύτων πλημμελῶν βάσεων καὶ ἀρχῶν, ἐπὶνεγκον τῇ ταχυτέρᾳ μορφώσει αὐτῆς διαταφρεύουσαν ἀνάπαυλαν. Οὕτως οἱ Ἀγ. Σιμωνισαὶ τὴν ὀκνηρίαν πειρώμενοι ἐκ τῶν σπλάγχχνων τοῦ κοινωνικοῦ σώματος ἐξαφανίσαι, ὑπέπιπτον ἐν παχυλεστάτοις ἀμαρτήμασιν ὡς πρὸς τὰ τοῦ κοινωνικοῦ διακόσμου, ἀναιροῦντες καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίωματος. Οἱ περὶ τὸν Φουριέρον πειρώμενοι ἐπανορθῶσαι τὰς πλάνας τῶν πρὸ αὐτῶν περιεφρόνουν ὅλως τὴν ἱστορίαν νέαν πλάττοντες κοινωνίαν ἢ πολὺ μορφος παραγωγὴ τὸ πεδῖον, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἐπιστήμης ἐστίν, πλὴν οἱ περὶ τὸν Σμιθ καὶ Ρικάρδον προσθέτω πλάνη ἡνέηρον τὴν πλάνην τῶν φυσιοκρατῶν οἱ δὲ ἐκλεκτισταὶ νέαν ἐχάραττον ὁδὸν, καὶ κατὰ τὰ σπουδαιότερα τῆς ἐπιστήμης κεφάλαια ἐν πλάναις ὑπέπιπτον ὡς αἰς ἐπειρῶντο συμφιλιῶσαι τὰ ἀσυμφιλίωτα, περὶ τούτων ἀπάντων ἰδίᾳ ἀλλαχοῦ ἔξαι ὁ λόγος· αἱ περὶ τὴν μόρφωσιν τῆς ἐπιστήμης τοιαῦται ἀνωμαλίαι, ἀποδοτέαι τῷ ἀναλλοιώτῳ νόμῳ τῆς βαθμιαίας προόδου τῶν ἀνθρωπίνων, αἱ δὲ ἀγαθαὶ ἐριδες, συνέτεινον μὲν εἰς τὴν βραδύτητα τῆς τοῦ οἰκοδομήματος ἐγέρσεως, προσέφερον ὅμως καὶ τὸ ἄφθογον ὑλικὸν οὗ ἄνευ ἡ ἐποικοδόμησις ἦν ἀνέφικτος.

Ὁ Ἀδάμ Σμιθ θεωρεῖται, κοινῇ γνώμῃ, ὡς ὁ πατὴρ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, διδάγματα ὅμως, ἡρύσθη οὗτος, Κύριοι, παρὰ τοῖς Γάλλοις οἰκονομισταῖς καὶ ἰδίως παρὰ τῷ Ἰατρῷ τοῦ Λουδοβίκου XV καὶ ἔσχε πρόδρομον τὸν Βέρ-

βην (Blanqui)· ἐκ προοιμίων σημειοῦμεν ὅθεν ὅτι οὐδεὶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήσῃ τι. Ἡ δεκάτη καὶ ὀγδόη ἑκατονταετηρίς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τὴν ἐπιστήμην ἐμόρφωσε καὶ οὐ μικροὺς θριάμβους ἠξίωται, τῇ δημολογίᾳ ἡμῶν ταύτῃ τὰ εἰκότα ἀποδίδομεν τῇ μεγαλουργῇ ἐκείνῃ ἐποχῇ τῆς Ἑσπερίας, πλὴν ὀφείλει καὶ αὕτη τῶς μεθ' ἡμῶν συνομολογῆσαι, ὅτι παραγωγὴ προὑπαρχόντων στοιχείων ἄνευ ἀκατάληπτος ἐστὶν ὅτε καὶ ἀνέφικτος, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι οἱ οἰκονομιστὰς τῆς ΙΗ'. ἑκατονταετηρίδος συνήντησαν προὑπαρχούσας ἀρχὰς ἐφ' ὧν ἱδρυσαν ἐπιστημονικὴν ἐνότητα καὶ τῷ ὄντι ὁ Μεσαιὼν ἄτε τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἡ περίνοια δεδικοιολογημένης ἀξιώσεις κτῶνται, ἂν οὐχὶ πρὸς τι ἄλλο, τοῦλάχιστον πρὸς ἓνα ἀπλοῦν σεβασμὸν.

Πλὴν τὰ ἀποδιδόμενα παρὰ τῶν συγχρόνων δίκαια τοῖς ἡμετέροις προγόνους ἡνυροῦντο ταῦτα κατὰ τὴν ΙΗ'. ἑκατονταετηρίδα, ἥς οἱ σοφοί, ἀπροκαλύπτως εἰρήσθω, ἀντεποιήθησαν καὶ αὐτὰ τὰ συναντώμενα σπέρματα τῆς χρηματιστικῆς ἐν τῇ σοφίᾳ τῶν ἡγητόρων τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· ἀλλ' οἱ Πλάτωνες, οἱ Ἀριστοτέλεις, οἱ Ἐενοφῶντες, οἱ Στοβαῖοι, οἱ Δημοσθένεις, τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Σολωνείου πολιτεύματος, καὶ ἕτερα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀδεξιοῦ ἐκείνης τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος διατάσεως, καὶ δι' αὐτῶν, ἡ ἀρχαιότης, τὰ ἰδία διεξεδίκησε δίκαια.

Ἐν τούτοις χαλεπὸν ἐστὶ τὸ συναντᾶν τὸν Γάλλον σχολάρχην, τὸν σοφὸν τῆς ΙΘ' καὶ οὐχὶ πλέον τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος τὴν Ἑλληνικὴν λακτίζοντα ἀρχαιότητα, «μηδὲν ἀπολύτως μηδὲν» μὴ ἀνευρίσκων δῆθεν ἐν αὐτῇ ἡ τοῦ Σαίη ὅμως περίνοια οὕτωπως ἀποφνημαμένη ἐδόξασε, ὅτι ἡ λαμπὰς τῆς ἀναπτυχθείσης ἐπιστήμης ὅλως ἀπετέφρωσε τοὺς σπινθήρας ἐξ ὧν ἦφθη, ἐνῶ οἱ σπινθήρες αἰέποτε ἐν τῇ φλόγᾳ ἢ ἦσαν ἐπιζῶσιν, ἐφ' ὧσιν καὶ ἡ φλόξ ἐπιζεῖ.

Ἄλθις ἐστὶν ἄρα ὅτι τὰ τῆς ἀρχαιότητος σπέρματα ἐ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πεσκιώθησαν ἐπὶ τοσούτῳ ὥστε οὐδὲ δι' ἰχνοσκοπίας, ὥς εἰπεῖν, διορῶνται πλέον ;

Ἐνδιατρίψωμεν μικρὸν καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀκριβείας χάριν. Εἰ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐπὶ λίαν σπουδαίων θεμάτων τῆς οἰκονομικῆς τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ὑπερπήδησε, οὐκ ἔστιν ἄρα προσοχῆς καὶ εὐλαθείας ἀξία ;

Τοιοῦτῳ τρόπῳ παλινδρομοῦντες ἐν τῷ ἀρχαίῳ πολιτισμῷ, καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἑλληνικῆς περοινίας ἐξερευνῶντες προχείρως διαγινώσκουμεν, ὅτι πρὸ τοσούτων αἰώνων οὗτος ἀμαρτήματα πλεῖστα προέλαβε τῆς πεφωτισμένης III' ἑκατονταετηρίδος· ἐπὶ νῶρθωσε τοὺς φυσιοκράτας ἅτε τὸν Σμῖθ διδάξας τὰς ποικίλας τῆς παραγωγῆς μορφάς, ἃς ἐκεῖνοι πεπλανημένως ἠνέρου, ἐπὶ νῶρθωσε τὸν ἐν τῷ καταμερισμῷ τῆς ἐργασίας ἀμαρτήσαντα Λεμοντέυ, ἐπὶ νῶρθωσε καὶ αὐτὸν τὸν μεγαλοφυῆ καὶ φιλόανθρωπον Σισμὸνδην ἐν τῇ, κατὰ πλάνην, ἐπιθέσει αὐτοῦ κατὰ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων· προέλαβε τὸν τε Σμῖθ, Σισμὸνδην καὶ Σαίην κατὰ τὴν διάγνωσιν τῆς διττῆς χρησιμότητος τῶν πραγμάτων (I: Σοῦτσος), προέλαβε τὸν Σαίην ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διδάξας τὴν ἄυλον παραγωγὴν πρὶν ἢ ἐκεῖνος διορθώσῃ τὸν μεγαλοφυῆ τελωνιακὸν ὑπάλληλον τῆς Σκωτίας ! Ὁ 10' αἰὼν ἐν τοῖς ἐπιμάχοις τέως ζητήμασι τούτοις ἤρε τὴν ἔριν ἀποδεξάμενος τὴν λύσιν ἣν ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης παρέσχε· τῇ ὁμολογίᾳ δὲ τοῦ ἀριστονόου Blanqui χρώμενος, προσθήσω ὅτι τὸ B' τοῦ Πλάτωνος βιβλίον ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ σελίδι, Πλατωνεῖῳ τῷ τρόπῳ, ἀπάσας τὰς βάσεις ἐκτίθησιν ἐφ' ᾗ ἡ ἐπιστήμη θεμελιώνεται.

Εἰργάσθη ἄρα ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦτου τοῦ 10' αἰῶνος, καὶ εἰπεῖν δυνάμεθα μετὰ τοῦ Σαίη ὅτι «οὐδὲν ἀπολύτως οὐδὲν» ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης διεπράξατο ;

Εἰ ἡ εἰδοποίησις (specificatio) χορηγεῖ ἡμῖν τίτλον ἰδιοκτησίας, ἱκανοποιηθῆτω τοῦλάχιστον καὶ ἡ ἀρχαιότης τῷ φόρῳ τῆς εὐγνωμοσύνης ἐν εἶδει, ὀφειλουμένης ἐπὶ

τῇ εἰδοποίησει, ἀποζημιώσεως.—Ὁμολογῶ ὑμῖν, Κύριοι, μετὰ πάσης ἀφελείας τε καὶ εἰλικρινείας ὅτι ἐθνικὴ φιλαυτία μηδαμῇ τὰ ἄρτι ἐκτεθέντα ὑπαγόρευσέ μοι· ἡ κομπολιτικὴ ἐπιστήμη οὐδαμῶς γινώσκει ἐθνικὰ διαφράγματα, μηδέποτε, ἐπὶ τούτῳ, ὁ Φιλαγγέρης ἠδύνατο ὥς ἀνοφρυαζόμενῳ με ἐπιτιμῆσαι, ὑπὲρ τῆς μόνης ἀληθείας συνηγορῶν ταῦτά ἐλεγον ἂν ἡ τῆς ἐπιστήμης Ἡὼ ἐσελάγιζε οὐχὶ ἐν ταῖς παραλαίαις τοῦ Αἰγαίου ἀλλ' ἐν ταῖς τοῦ Ἰαπωνικοῦ πελάγους· εἴθισται ὅμως οἱ Ἕλληνες καταγγέλεσθαι ὥς ἐπὶ πατραγαθία συμφορολοῦντες, ὁμολογητέα ἢ τοιαύτη ἀδυναμία ἡμῶν, ἐσμὲν ὅμως συγγωστοὶ νομίζω, διότι ἡ πρὸς τοὺς ἡμετέρους προγόνους ἀναφορὰ, ἀτυχῶς, ὥς μόνῃ παρήγορος ἀνάφευξις ἡμῖν κατελήφθη ! !

Ὡς ἐκ τῶν ἡγηθέντων ὀφείλομεν πρὸς δε μὴ παραγνωρίσαι ὅτι ὁ 10' αἰὼν ὀφειλέται εἶσιν οὐ μόνον τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι ἀλλὰ καὶ τῇ Ἰταλικῇ ἀσχολήσῃ περὶ τὴν οἰκονομικὴν κατὰ τὴν δεκάτην καὶ ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα ἰδίως, ἥτις παρέσχε διὰ τῶν Γασπάρδων οἰκονομολογικὰ προϊόντα, προσωρισμένα χρησιμεῦσαι τῇ ἐπιστημονικῇ ἀναπτύξει τῆς κοινοφελεστέρως ἴσως τῶν ἐπιστημῶν.

Παν' ὅσα ἐξέθηκα ὑμῖν, Κύριοι, ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἐφ' ἧς ἤδη ἐπικύπτουμεν ἐπιστήμης, εἰσὶ κοινὰ, λίαν κοινὰ, τῆς πεφωτισμένης Γερμανίας γόννοι οἱ ἰδίως ἐξοικειωμένοι μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀπέδωκαν αὐτῇ τὸν προσήκοντα σεβασμὸν τῇ διαδόσει τῶν καρπῶν τῆς βαθείας αὐτῶν ἐρεῦνης· καὶ περ κοινὰ ὅμως πάντα ταῦτα ἐν ταῖς οἰκονομολογικαῖς συγγραφαῖς τῶν ὑστάτων χρόνων, εἰσὶν ἄγνωστα ὅμως τῷ κατὰ πρῶτον προσερχομένῳ ἐν τῇ τοιαύτῃ μελέτῃ· τούτου ἕνεκα ἔκρινα οὐχὶ ὥς ἄπο σκοποῦ τὴν πρόσψαυσιν καὶ τούτου τοῦ θέματος,

Ἄλλ' ἡ ἐν Ἑλλάδι κρατήσασα δουλεία, ἡ τῆς ἐργασίας περιφρόνησις παρὰ τῶν εὐπατριδῶν, ἡ ὅλως νηπιώδης κατὰστασις τῶν μηχανικῶν δυνάμεων κ.τ.λ. κ.τ.λ. ἀποφεύ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

δουσιν, ἕτεροι διετάθησαν, ἢ ἀναιροῦσι τὰ ἐνιαχοῦ συναντώμενα οἰκονομολογικά θεωρήματα.

Ἀλλὰ μὴ αἱ ἀποικίαι τῶν Ἰσπανῶν καὶ τὰ ἐπ' ἐσχάτοις σωθέντα καταγῶγια τῆς φυγοπονίας, ἅπερ μοναστήρια ἐκάλουν, δεικνύουσιν ἄρα ὅτι κατὰ τὴν III' ἑκατονταετηρίδα ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ ἡ ἐπιστήμη ἐντελῶς ἠγνοεῖτο ; μὴ ἴσως ὁ τῆς Ἰταλίας ἰς αἰῶν οὐκ εἰργάσθη ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς, μόνῳ τῷ λόγῳ, ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἡ ἐργασία ἔτι περιεφρονεῖτο, ὁ δὲ Πάπας δουλείαν ἐπέβαλλε τοῖς δορυαλώτοις ; Ἡ τῶν Ἰρλανδῶν κακοδαιμονία καὶ τὸ θητικὸν τῆς Ἀγγλίας πλῆθος μὴ ἴσως ἀναιροῦσι τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἀδάμ. Σμῖθ καὶ τὴν ἐκείσε προαγωγὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ;

Εἰπεῖν δικαιοῦμεθα μόνον ὅτι τὰ περὶ τὴν οἰκονομικὴν τῶν Ἑλλήνων σοφῶν καὶ περ μεθ' ὅλης τῆς σπουδαιότητος ἐκτιθέμενα, ἐν τῇ ἀτελείᾳ τοῦ ἀρχαίου κόσμου μᾶλλον ὥς θεωρητικὰ ἀθύρματα ἐκλαμβάνοντο ἢ ὥς συνταγαὶ πρὸς ἀνάβρῳσιν τοῦ νοσοῦντος κοινωνικοῦ σώματος· ὁμοδοξῶ Κύριοι, ἐπὶ τούτῳ καὶ περ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις συναντῶμεν τὸ θητικὸν πλῆθος, τὴν βωλοδουλείαν καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν δουλικὴν κατὰσασιν, οὐδὲν ἤττον ταῦτα πάντα θεωρητέα ὥς λίαν ἀνώμαλα καὶ ἐλκεϊνὰ καταστήματα, ὅσημέραι καταρρέοντα τῆς δραστηκῆς ἐπιβροίας ἐνώπιον τοῦ πολιτισμοῦ· ἐνῶ ὁ τῆς ἀρχαιότητος πλοῦτος, ὁμολογητέον, ἦν ἡ δουλεία τῇ κατακτῆσει ἐπιδιωκομένη «καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πως ἔσται»· τὸ δίκαιον ἐν ὀργίῳ ἀποκαλυπτόμενον ἐτύγχανε μονοπώλειον, ἡ ἐργασία ἔδοξε τῇ προνομίῳ τάξει χαμερπὲς ἐπιτήδευμα εἶναι τῶν ὑποτελῶν ἐφ' ὧν οἱ ἰσχυροὶ ἐκτῶντο τὸ *jus dominorum*, οἱ δὲ δοῦλοι διαφοροτρόπως ἐπιθετολογούμενοι τῇ βεβιασμένῃ, καὶ ἀτελεῖ ἐπομένως ἐργασία αὐτῶν, μῶλις ἔτρεφον τοὺς ἐπὶ χοίνικος καθεύδοντας κηφήνας. Οἱ τε εὐπατρίδαι καὶ πατρίκιοι ᾔσθοντο ὅτι ἡ ἐργασία ἀσυμβίβαστος μετὰ τῆς ἐλευθερίας τυγχάνει, διὸ ὁ

τῆς Βοιωτίας ἔμπορος ἐν δεκαετεί ἀποχῇ τοῦ ἐπιτηδεύματος ὑποβάλλετο πρὶν ἢ ἐν τοῖς δημοσίοις ἀναμιχθῇ· οἱ βωμαῖοι τὴν ἐργασίαν ἐκήρυττον ἀναξιοπρεπὲς ἐπιτήδευμα, καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Κικέρωνες τὴν ἐμπορίαν κατήγγειλαν· ἡ ἀρχαίτης οὐκ οἶδε τὸ «τὰς μὲν ἀπορίας διὰ τῆς ἀργίας γιγνομένας, τὰς δὲ κακουργίας διὰ τῆς ἀπορίας», «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος ἀεργίῃ δὲ τ' ὄνειδος»· οἱ ἡμέτεροι τοῦλάχιστον πρόγονοι ἔσχον τὴν μέλησιν χορηγεῖν μαργαρίτας ἐν ἀποφθέγμασιν, ἐφ' οἷς ὁ ἐπὶ χρόνος προώριστο ἐνιαίας ἀρχᾶς καὶ ἐπιστήμην ἐποικοδομῆσαι· οὐδεὶς ἀπαιτῆσαι δύναται προοδευτικωτέραν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ κοινωνίαν ἐν ᾗ ὁ πολέμιος τῆς ἰσότητος πολυθεϊσμός, ἡ διχοτομία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ θεοκρατεία καὶ ἡ παμβασιλεία ἐκράτει· πλὴν οἱ μέτοικοι, οἱ εἰλωτες, οἱ ὠσανεὶ δούλη Πλῆθες τῆς Ῥώμης, οἱ τοῦ Μεσαίωνος βωλόδοῦλοι καὶ οἱ ἀποικιακοὶ δούλοι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, τὸν ζυγὸν ἐν γένει βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον θεία τε συνάρσει καὶ ἀνθρωπίνῳ συμπράξει ἀπετείναν· ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ὥς ἔτυχε ναυτικῆς πυξίδος ἐπίσης ἔτυχε καὶ ἠθικῆς τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι, ἐπομένως διατρέξει τὸν ἠθικὸν κόσμον ἀποφεύγων βραδίως οἰασθήποτε ἠθικὰς ὑφάλους τε καὶ ἀποβρώγους.

Ἐποῖα δὲ θεόδοτα συμβάματα συνετέλεσαν πρὸς τὴν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος ἀνάπλασιν, καὶ τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀσχολουμένης ἐπιστήμης; ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ πρῶτον καὶ δραστικώτερον λόγον, τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ φέροντος δόγματος ὥς ἀλληλεπίκουρα ἐρείσματα τὴν ἰσότητά τε καὶ ἀδελφότητα, ἐπομένως καὶ τὴν ἐλευθερίαν, διότι «ἐνθα ἰσότης καὶ ἀδελφότης κατασκηνοῦται ἐκεῖ καὶ ἡ ἐλευθερία». Ἡ τοῦ ἐγὼ ἀνύψωσις ἐν ὄρῳ τινὶ ἐπιβεβλημένῳ παρὰ τῆς κοινωνικῆς αὐθεντίας τῆς συμπεριλαμβανούσης ἐν τινὶ ἁρμονίᾳ καὶ τὴν τῆς συνειδήσεως χάριν τῆς κοινωνικῆς συνυπάρξεως ἡμῶν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ. Ὁ πολυπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν, ἡ ἐμφάνισις

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

προϊόντων ὅπως ἀγνώστων ἡμῖν πρότερον, αἱ ἀνακαλύψεις—
ιδίᾳ δὲ, ἡ τῆς τυπογραφίας, τῆς πυξίδος, τοῦ Νέου
κόσμου, ἡ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς χρηστῆς Ἑλπίδος—αἱ στυ-
ροφορίαι, καὶ ἡ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις· ἡ δὲ
ἐπανάστασις τῶν 89, σὺν τῇ μεταγενεστέρᾳ συμπράξει τῆς
σώφρονος Ἀγγλικῆς Ἀριστοκρατείας, τὴν Λυδίαν ἔθετο ἐν
τῇ νέᾳ κοινωνίᾳ, λίθον τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξεδικήσαντος τοῦ
δήμου τὰ παρὰ τῆς ἀριστοκρατείας ὑπερορώμενα καὶ ἐμμε-
ταλλευόμενα κοινοτικά δικαιώματα.

Ἴδου ὁποίοις συμβάμασιν ἀποδίδεται παρὰ τοῖς οἰκονο-
μοδιδάκταις ἡ σύγχρονος κοινωνικὴ ἀνάπλασις, ἡ καὶ τὴν
τῆς οἰκονομικῆς μὲν ὁρμῶσιν ἐπενεγκούσα, ἡ δὲ ἐπιστήμη τὴν
ἀρωγὴν διημεύετο ὑπηρετοῦσα καὶ αὕτη τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖσ-
σον διακόσμησιν τῶν τῆς κοινωνίας—

(α) Τῆς δὲ τῆς ἐναρκτηρίου παραδόσεως ἀρχόμενος, Κύριοι,
ὑμῖν εἶπον ὅτι ὁ πολιτισμὸς, ὃς μετὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιστή-
μης ἐπ' ἀγαθῶ συνασπίζεται, τὰς ἀνάγκας γεννᾷ ἀναλογί-
ζομαι νῦν ὅδε ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπόφανσις ἀνευθέτως καὶ ἀνευ-
ρένητος ἐν ἀρχῇ ἐβρίμην οὐ διέφευγε τοὺς ἐνδοιασμοὺς, καὶ
τοῦτο καθόσον ἐν τῇ κοινωνικῇ τύρβῃ ἀρὰς ἀείποτε κατὰ
τοῦ πολυπλασιασμοῦ τῶν ἀναγκῶν ἡκρόασθητε· φέρομεν ὅ-
θεν βραχυβρήμονως τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τῷ θέματι τούτῳ,
σκοποῦντες τὴν ἀγλὴν, εἰ δυνατόν διαιθρῶσαι.

Ὁ πολιτισμὸς ὡς γενετήσιος ἀρχὴ τῶν προσθέτων ἀ-
ναγκῶν τοῖς πολλοῖς ἔδοξε εἶναι, εἴπερ τις ἄλλος ἀναγνω-
ρίζω τοῦτο, πλὴν οὐσιωδῶς ἔστι τι κακὸν ὅτε αὐτὸς οὗτος
ὁ πολιτισμὸς εὐμοιροῖ μέσων καὶ δυνάμεων χάριν τῆς θε-
ραπείας τούτων; ἄλλ' ἡ τῶν ἀναγκῶν πολυπλασίασις ἐπὶ
τῇ μόνῃ προθέσει ἵνα ὁ πολιτισμὸς ἀγώνως καταβάλλῃ
πρὸς πλήρωσιν τούτων, Σισύφειον οὐκ ἐστὶν ἔργον; ἡδυνάτο
τις ἀντερωτῆσαι. Ἐπιπολὴς διατεινόμενοι μὴ πρὸς Θεοῦ
ἐπὶ τοσούτῳ εὐκατάφοροι ὦμεν πρὸς τὸ παραδοξολογεῖν καὶ
καταψηφίζεσθαι, τὸ τῆς ἀνάγκης στοιχεῖον εἰς τὸν Καῖάδα,

(α) Παράδοσις δευτέρα.

ὡς εἰπεῖν, τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος μὴ ρίψωμεν, «ἡ
ἀνάγκη τροφὸς ἐστὶν τῆς ἐργασίας», ἡ δὲ ἐργασία τροφὸς
τῆς κοινωνίας συμπάσης, «ὅσω νηπιωδὴς ὁ πολιτισμὸς ἔ-
θνους τινὸς ἐπὶ τοσούτῳ καὶ ἥττονας ἀνάγκας αἰσθάνεται
καὶ ἐαυτὸ καταλιμπάνει ἐν τῇ βραθυμίᾳ· ἅμα τῇ θεραπείᾳ
τῶν μᾶλλον ἀπολύτων τοῦ βίου ἀναγκῶν, πᾶσαν πρόσθετον
ἐργασίαν ὡς αἰσχύνην προστρίβουσιν θεωρεῖ, τὴν δὲ ὀκνη-
ρίαν ὡς τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν κηρύσσει» (Rocher). Τοιούτῳ
τρόπῳ ὁ ἀνερίναστος Πέρσης ἐν νωθρότητι ζῶν ἐπαναπαύε-
ται τῇ μόνῃ θεραπείᾳ τῶν συμφορῶν αὐτῷ ἀναγκῶν αἰτῶν
ὅππῃ καὶ γυναικωνίτην· προσθήσω δὲ, κατὰ τὸν Μοντέσκιον,
ὅτι «ἡ τῶν ἀναγκῶν ἀμοιβαιότης συνεπάγεται τὰς ἐνώσεις,»
τὸ δὲ τῆς ἐνότητος πνεῦμα ὁ πυρὴν ἐστὶν ἀπάντων τῶν
κοινωνικῶν ἀγαθῶν. Ἴνα δὲ παρεννοήματα προλάβω σημειῶ,
ὑμῖν, ὅτι καὶ αὕτη ἡ τὴν κοινωνίαν ἀναμορφώσασα
θεόρρητος Βίβλος, οὐ κατήγγειλε τὴν τῶν ἡμετέρων ἀναγ-
κῶν πλήρωσιν τῇ παραγωγῇ τῆς ποικίλης χρησιμότητος, εἰ
μὴ καθ' ὅσον τῇ ἠθικῇ καὶ τοῖς εὐνοήμασιν ἀντιστρατεύε-
ται, ἡ ἡμᾶς ἀφαρπάσσει ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ἀναφο-
ρᾶς, ἥτις ὡς πρῶτιστον μέλημα τῷ λογικῷ ὄντι, ἀνώθεν, ἐ-
πιβέβληται· οὐ πονηρῶς ἐρμηνευθήτω ὅθεν τὸ ε' τοῦ Ματ-
θαίου κεφάλαιον, ὅπερ οὐδὲ ῥήμασι τὴν οἰκονομικὴν
ὑπεκφεύγει ἀκρίβειαν, «οἶδε γὰρ ὁ πατήρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος
ὅτι χρῆζετε τούτων (τῶν ἀναγκῶν) ἀπάντων, κτλ.» διανοίξῃ
δὲ τὴν Πρόνοιαν πανηγυρίζει καὶ τὴν χαμαίζηλον ἐπὶ
τοῦ ὑλικοῦ κόσμου καταγγέλλει προσκόλλησιν, ἡμᾶς
νοουθετοῦντος μηδαμῇ παρορᾶν τὰς μετὰ τοῦ Οὐρανοῦ
Πατρὸς πνευματικὰς ἡμῶν σχέσεις· πολλὰ τοῦ δὲ ἐν τοῖς
ἱεροῖς μνημείοις τὸ ἐργάζεσθαι τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς
ἐντέλλεται, καὶ δὴ ὁ Χρυσόστομος, ἰδίως, οὐ παρέλειψε
τοῖς χρυσοῖς αὐτοῦ ῥήμασι τοῦτο ἡμῖν συστήσαι—

Ἐν τῷ ἀνακαινισθέντι κόσμῳ, παρ' Ἀγγλοῖς μάλιστα, ἡ
ἐργασία ὡς εἰδῶλον ἐθεραπεύετο, καὶ οὐχὶ ἀδίως, διότι
ὁ βραχίων ὁ στιβαρὸς ἐστὶν τῆς ἐλευθερίας· ἡ ἀληθὴς σλα-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

γίσασα θρησκεία, τὸ ἐγὼ δεόντως προσβιβάσθη, οἱ ἄρχον-
τες ἐνταυτῷ καὶ ὡς ἀρχόμενοι ὑπελήφθησαν, ἡ ἐλευθερία ὅ-
θεν θάλλει σὺν τῇ προαγωγῇ τῆς ὕλικῆς ὠφελιμότητος,
διότι ὁ ἐλεύθερος μόνος δύναται τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐκτὸς αὐ-
τοῦ κατακρατῆσαι, ἄλλως ἤθελεν εἶσθαι ὁ τῆς ἀρχαιότητος
ἄνθρωπος, τοῦτέστιν, ὁ τοῦ ὕλικου κόσμου δοῦλος, « ἡ τῆς
ἡμετέρας διανοίας προσπάθεια πρὸς κατάκτησιν τῆς φύσεως
ἡ εὐγενεσττέρα ἔσται τῶν φιλοδοξιῶν » (Bacon)· μόνος ὁ εὐ-
πορῶν ιδιώτης καὶ ὁ ἀληθῶς ἐλεύθερός ἐσται, δυνάμενος οὐ-
τως ἀπανταχοῦ τὴν ἰδίαν βούλησιν κατασκευάζειν (M. Che-
valier), καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν τόδε λεκτέον ἐπίσης. Ἡ
τῆς οἰκονομικῆς ἐπελθοῦσα ἀνάπτυξις, ἐπὶ τῆς ἐργασίας τὴν
σφραγίδα τοῦ τε πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπέθεσε·
ἡ ἰδιοκτησία θεωρητέα ὡς τὸ πολύμορφον, ἐργοστάσιον
ἐν ᾧ ἡ ἀνάθεκτος ἀνθρώπινος φιλοπονία ἀσκεῖται, διὸ
καὶ δεδικαιολόγηται, ὑπὸ τοῦ Λαοκίου, ὡς ἐπὶ τῆς ἐρ-
γασίας ἐρεϊδομένη. Ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἐργασία πολύτιμα
θυγάτρια μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς τῆς ἐλευθερίας εἰσιν,
ἡ οὐρανόφυτος δὲ τριάς αὕτη ἄρδην τὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου
ἀνέτρεψε, ἐπ' ἅπειρον τὸ λογικὸν δὲν προβιβάσασα· τὸ φαιου-
δαρχικὸν σύστημα κατέρρευσε, ὡς τοῖς πολλοῖς δοκεῖ, ἀφ'
ῆς ἐποχῆς οἱ glebae adscripti ἐγένοντο ἐκτημόριοι καὶ εἴ-
τα μικροῖδιοκτῆται, ὁ κλῆρος ἐκ τῆς πλουσίας λείας αὐτοῦ
ἐξεβλήθη, ἡ δεκάτη τῶν εὐγενῶν ἐξεπορθήθη, ὁ ἔσχατος
κουρὺς (Ἀρχάιτ) ἱπποτικῷ ἀξιώματος ἤξιώται, ὁ δὲ ἐργά-
της προβιβασθεὶς εἰς ἐργοστασιάρχην, ἐπιχειρηματίαν ἐργο-
λάβον ἄτε καὶ εἰς κεφαλαιούχον, κατέδειξε ὅτι τὸ νεῦρόν
ἐστὶν τῆς εὐνομουμένης καὶ προσδευτικῆς κοινωνίας ἡ τῆς
ἐργασίας ἀποταμίευσις ἐξισοῖ μετ' οὐ πολὺ τοῦτον σὺν τῷ
στοιφολογοῦντι εὐπατρίδῃ καὶ κατὰ τὴν τῶν δημοσίων δια-
χείρισιν, τοῦ ἐργάτου προβιβασθέντος ἐν τῷ ἐκλογικῷ ἀξιώ-
ματι, πρὸ πολλοῦ δὲ κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἐκπροσωπήσεις
ἐπὶ τῆς τύχης τῆς εὐφιλήτου πατρίδος ἀποφαίνεται,
καὶ τοῦ πυρετοῦ, τῆς μεταπολιτεύσεως ἐξουσιάζαντος,

ἐπίμων ἐπέβαλε ταῖς κυβερνήσεσι τοῦ 1830 καὶ 48.

Ἡ ἐργασία ὅθεν σὺν τῇ ἀτομικῇ ἐλευθερίᾳ ἐς αἰὶ ἐν τῷ
νεωτέρῳ πολιτισμῷ προβιβαζομένη, καὶ τὴν περαιτέρω κοι-
νωνικὴν εὐδαιμονίαν προοιωνίζεται.

Ἄλλ' ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωνικῇ ἀναπλάσει, καθὰ ἀνωτέ-
ρω ὑπὴνξάμεν, ἡ ἐπιστήμη οὐδόλως κατίσχυσε ὅπως ἐκ πο-
δῶν ὅλως ἔρη τὰ τῆς ἀρχαιότητος ἀπολίτευτα ἔχνη; οἱ
glebae adscripti, οἱ θῆτες, καὶ οἱ τῶν ἀποικιῶν δοῦλοι ἐπ'
ἐσχάτοις ἐφίστανται, ἐφώνησαν ὅσοι, ἐπ' ἀδυναμίᾳ ἡτιῶντο
τὴν ἐπιστήμην. Κύριοι, ἡ χέρσος γῆ ἡ ἀκάνθας φύουσα μό-
νον ἐπιμελῶς καλλιεργουμένη καρποφορώτατην χλόην πα-
ράγει, οὐχ ἥττον ὅμως ἐνιαχοῦ ἐν τῇ χλόῃ καὶ ἀκανθά τινα
ὑφέρπουσαν συναντήσητε, προβαίνουσας τῆς καλλιεργείας αἱ
ἀκανθαὶ σπανιώτεροι ἔσονται, ἀρκεῖ τοῦτο τῷ ἀγαθοῦ-
μῳ γεωργῷ, οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ ἀναπτύξει, βωλό-
δουλοι ἄτε θῆτες καὶ ἀποικιακοὶ δοῦλοι ἐν μέσῳ τῆς τοῦ
νέου κόσμου εὐημερίας ἔτι ὑπάρχουσιν, ὡς ὑπάρχει ἔτι κα-
τακριτέα ἠθικὴ ἀδυναμία ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, πλὴν τῆς
καθεστῶσης κοινωνικῆς ἀνωμαλίας ἔνεκα, μηδεὶς δικαιούται
καταγγεῖλαι τῇ ἐπιστήμῃ προστρίψαι, ὡς οὐδεὶς δικαιούται
ἐκ τῆς ὑφερούσης ἔνεκα ἠθικῆς ἔτι ἀδυναμίας, κατὰ τοῦ
Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐπιτιθέσθαι, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις
καὶ βελτίωσις ἐκ μόνης τῆς τελειοτέρας ἐφαρμογῆς αὐτοῦ
προσδοκᾶται· ἐπαγορεύσει καὶ τὸ παρ' ἄλλων ῥηθὲν, τοῦτέ-
στιν, ὁ χρυσοῦς αἰὼν ἦν μῦθος, τὸ κακὸν ὡς ἐκ τῆς τοῦ ἄν-
τος ἀτελείας κοινωνικῶς ἐστὶν ἀναφαίρετον, οὐδέποτε ὅθεν
ἀπαιτῆσαι δυνάμεθα τελείαν οὐράνιον, ὡς εἰπεῖν, κοινο-
νικὴν τάξιν, διότι ἡ τοιαύτη—κοινὴν κέχηρμι ῥῆσιν—ὑπερ-
φυσικὴ ἔσται, τοῦτέστιν, οὐχὶ ἀνθρώπινος—τοῦ πολιτισμοῦ
γενομένου παγκόσμιον κοινωνήμα, καὶ τῶν ἀληθῶν τῆς ἐ-
πιστήμης ἀρχῶν ἐς αἰὶ διαδιδόμενων, οἱ εὐάριθμοι τῆς Εὐ-
ρώπης βωλόδουλοι χειραφετηθήσονται, ἡ τῶν θητῶν σκο-
λιὰ κατὰστασις ἐπὶ τὸ κρεῖσσον προβήσεται, ἡ δὲ ἀποικιακὴ
δουλεία ἀπωλέσει καὶ τὸν ὕστατον σιδηροῦν αὐτῆς κρίκον.

Τῇ ἐπιστημονικῇ προόδῳ πέπεισμαι, Κύριοι, ὅτι ἐπελεύ-
σονται τὰ ἄρτι ὑποδειχθέντα ἀγαθὰ, τῇ ἐπιστημονικῇ προό-
δῳ ἥτις μόνῃ δεόντως τοὺς αὖξοντας πόθους τοῦ κοινωνι-
κοῦ ὄντος πληροῖ, τὰ ἀντικρουόμενα συμφέροντα τῶν ἀτό-
μων ἢ τῶν ἐθνῶν ἐναρμονίως ἰσοπεδοῦσα· ἡ ἐπιστημονικὴ
ἀλήθεια μόνῃ διδάσκει ἡμᾶς οἷον τρόπον δυνάμεθα πλουτή-
σαι μὴ ὄντες συγχρόνως ἐγώισται οὐδὲ πλεονέκται.
Πρὸς ἔνδειξιν τούτου σημειοῦμεν καὶ τὰ παρακα-
τιόντα.

Ὅταν τὸ πρῶτον οἱ τῆς Εὐρώπης νέοι Καρχηδόνοι τῇ
ἀνθρωποεμπορίᾳ τὰ δύσμοιρα Ἀφρικανὰ ὄντα ἐν τοῖς νήσοις
τοῦ Νέου κόσμου μετήγαγον, ἐνσκηνώσαντες ἐμπορικὰς ἀποι-
κίας—ὡς τὰς τῆς πάλαι Φοινίκης καὶ Καρχηδόνας—τὰ τῆς
οἰκονομικῆς σπέρματα τεταμμένα ἐτύγχανον ἐν τοῖς ἀρχαί-
οις τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μεσαιωνικῆς ἀρχαιότητος, τούτου
ἕνεκα καὶ ἐπιστεύετο ὅτι ἡ δουλικὴ ἐργασία, μόνῃ λόγῳ
τοῦ ἀμίσθου αὐτῆς, ἔμελλε εἶναι καὶ οἰκονομικωτέρα· τὸ
νηπιῶδες ἄρα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως, τὴν τοῦ τοι-
ούτου ἀθλίου καταστήματος ἱδρυσιν ἐπήνεγκε, μόλις δὲ τὸ
τῆς ἐπιστήμης φῶς ἐσελάγισε οἱ πεπολιτισμένοι κερδοσκό-
ποι τὴν πλάνην ἥσθοντο, καὶ αἱ κυβερνήσεις αὐταὶ τὸ μὴ
οἰκονομικὸν τῆς τοιαύτης ἐργασίας κατιδοῦσαι, ἐν Βρασιλ-
λίᾳ πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς ζαχαρέως ἐλευθεροῖς πρὸ πολ-
λοῦ χρῶνται ὅλως ἀνικάνων καταδειχθέντων τῶν δούλων
ἐν τῇ λεπτῇ, ἰδίῳ, βιομηχανίᾳ· οἱ δὲ ἀποικίων κρατοῦν-
τες λαοί, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τὰ ἀποικιακὰ δα-
πανοῦσι προϊόντα διὰ μείζονος ἀνταλλακτικῆς ἀξίας ἢ οἱ ἑ-
τεροὶ ἄνευ ἀποικίων λαοί. Εἰ τὰ τῆς ἀποικιακῆς δουλείας
ἐπαισχὴ ἔχνη ἐφίστανται ἔτι καὶ ἐφ' οἷς ἐδάφοις χριστι-
ανικὴ ἀναπετάννεται σημαία, ἀποδοτέον οὐχὶ ἐν τῇ τῆς ἐπι-
στήμης ἀδυναμίᾳ ἀλλὰ τῇ δαψιλευομένῃ χάριτι τοῖς Εὐρω-
παίοις ἀποίκιοις· ἡ μητρόπολις τῷ οἰκτρῷ συστήματι τοῦ
μονοπωλείου μετὰ τῶν ὑπερατλαντικῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς,
πειρᾶται τοὺς ἰδίους συντηρῆσαι μετὰ ἀναστατάς χορηγοῦσα

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

αὐτοῖς τὸν ἄρτον, ὃν ἀρπάσσει ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἰδίων
αὐτῆς κακτοίκων.

Οὐ μόνον ἡ ἠθικὴ καὶ τὸ νόμιμον ὑπαγορεύει ἄρα τὴν
ἀποσώφισιν καὶ τῆς ἀπολιπομένης δουλικῆς σκιάς, ἥτις ἀ-
τυχῶς καὶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ δουλικοῦ σώματος δεικνυσιν,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον· ἡ
ἄλλοτε ἀναρρίπισθῆῖσα διάτασις κατὰ τῶν ἐπὶ τῇ χειραφετή-
σει ἀγώνων, ἣν ἐπαισχὴς καὶ κακόζηλος, καθ' ἧς ἕκαστος
διακαταλέγει· οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀσυκῶν κωδίκων τῆς πεπο-
λιτισμένης κοινωνίας ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς τῶν κτημάτων
διακρίσεως τοιοῦτον ἀνεγνώρισε κτήμα· ἰδιοκτησίᾳ δικαι-
ολογικῆς βάσεως ἄνευ ἀκατάληπτός ἐστιν ὅτε καὶ ἀνυπό-
στατος, ἡ ἀνοχὴ μόνῃ μηδαμῇ μεταδώσει δικαιώματος τοῖς
ἀναιρούσι τὴν ὑπαρξιν καὶ αὐτῶν τῶν ἐμψύτων δικαιωμά-
των. Ἡ ὑστάτη κατὰ τῆς ἀποικιακῆς δουλείας ἐπίθεσις
πιθανῶς ἐπικείται, ὑπαγορεύει δὲ ταύτην ἡ κατίσχυσις
μιᾶς ἔτι ἀπολοιπομένης ἀληθείας, τοῦτέστιν, ὅτι ὁ φόβος
ὃν οἱ ἰσχυροὶ ἥσθοντο τῇ προκυπτούσῃ φυγοπονίᾳ τῶν χει-
ραφετῶν, οὐδαμῶς δεδικαιολόγηται, διότι ἡ χειραφέτησις
πρόσκαιρον ἐπιφέρει νοθρότητα, ἥτις καὶ γηγένηται ἐξ αὐ-
τῆς ταύτης τῆς δουλικῆς ἀγωγῆς. Καταλέγοντες τούτοις ἐκ
βάθρων τὸ τῆς ἐπιστήμης οἰκοδόμημα ἀνατρέπομεν, τοῦθ' ὅ-
περ ὡς πρόγραμμα ἐπὶ τοῦ πυλῶνος φέρει τὴν τῆς ἀτο-
μικῆς ἐλευθερίας ἐμπέδωσιν, ὃ δὲ ἐν τῇ τῆς οἰκονομικῆς
προόδῳ ἐπὶ τοσοῦτῳ στομφολογῶν αἰῶν ἡμῶν, ἐπὶ μήκισ-
τον χρόνον τὸ πρόγραμμα αὐτῆς παραγινωρίζων ἐνέπιπτεν
ἀν τῇ αἰσχίστῃ τῶν ἀντινομίων. Τῶν ἀληθειῶν τούτων
τὴν ἐφαρμογὴν ἐπισπεύσουσι νεώτερον Παύναλ, Ρίβεροφόρ-
σων καὶ Πιττ ἥττον φοβεροὶ ἀγῶνες· καὶ περ τῶν Γοδουί-
νων μὴ ὦν ἀκόλουθος ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ ἐπὶ τούτῳ
εὐθύνῃ τῶν κυβερνήσεων βεβαίως δεδικαιολόγηται· ἥδη ἡ
δρθόδοξος Αὐτοκρατορία, τῇ χειραφετήσει τῶν δουλοπα-
ροίκων, προλαμβάνει τὴν Ἑσπερίαν, ὃ τῶν οἰάκων
τῆς Ἀμερικανικῆς συμπολιτείας ἐξουσιάσας, ταράσσεται

τέως συγχινείται ἐνεύκαιρίᾳ εὐθέτω ὑποδείξω εὐκόπως, τὸ μὴ οἰκονομικὸν τῆς δουλικῆς ἐργασίας, καὶ οἱ οἱ καρποὶ τῆς ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐργασίᾳ συγχίσεως τῶν παραγωγικῶν ὀργάνων.

Ἀναλογίζομαι, Κύριοι, ὅτι οὐ μικρὸν ἐμακρηγόρησα ἐπὶ τῷ ἡγηθέντι θέματι, ἐξέστω μοι ὅμως ἡ τοιαύτη ἔκτασις, διότι τὸ τοιοῦτον ἔθιγε τὰς λεπτοτέρας καὶ τὰς μᾶλλον ἀφάτους ἐντυπώσεις τῆς ἀλγοῦσης καρδίας—

Ἐξ ὧσων εἴρηνται, προέκυψε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι παρὰ τῇ ὕλικῇ εὐημερίᾳ τῶν ἐθνῶν, ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία διδάσκει καὶ τὴν ὅσον οἷον τε παρίωσιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας· ἐν τοῖς ἐπομένοις ὑποδείξω ὅτι πληροὶ καὶ τὰ δόγματα τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ εἰρήνης.

Ὁ ἐργάτης, καθὰ προϋλέχθησαν, τῇ ἀποταμιεύσει ἐργασίας, πλούτου, συνεδρεῖ κατ' ἰσότητα, ἐντὶ συγχρόνῳ τάξει τῶν ἀνθρωπίνων, σὺν τῷ ἐναβρυνομένῳ ἐν τῇ γεννήσει, ἡ τῶν ὕλικῶν ὠφελημάτων ὅθεν προαγωγή, ἐφ' ἧς ἡ τοῦ πολίτου φιλοπονία ἀσκεῖται, τὸ διατείχισμα ἔρε καὶ ἐξισοῖ τὰς πά-
λαι ποτε ἀνίσους καὶ διεστώσας τάξεις· αὐτὸ τοῦτο λεκτέον καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. Ἡ Ἰδιρική χερσόνησος τὰ ἴδια θέσμια ἐπὶ τὸ εὐνομημότερον καὶ προοδευτικώτερον μεταποιῶσα, ἐξαγάγουσα, ἂν οὐχὶ τὸν σίδηρον ἢ τὸν λιθάνθρακα τῆς εὐμοίρου Ἀγγλίας, ἕτερα ὅμως ἰσοζυγίζοντα, εἰ δυνατόν, προϊόντα, τὰς μηχανικὰς τῆς χώρας δυνάμεις ἀναπτύσσουσα τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ σύμπασαν τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν, λαμβάνουσα ὑπουργοὺς καὶ τελώνας τοὺς Πήλ καὶ τοὺς Σμιθ, καὶ εἴ ποτε αἱ κυβερνήσεις αὐτῆς ἐνεπνέοντο παρὰ τῶν Ζοβελλάνων καὶ Φλωρέ-Ἐστράδα, τότε ἡ πολιτικὴ ἰσότης αὐτῆς αὐτοδικαίως κηρυχθήσεται μετὰ τῆς κραταιᾶς Ἀγγλίας, μὴ δεομένης πλέον, τῆς Ἰσπανίας, ἱκετηρείου ἵνα συγκαταλεχθῇ ἐν τῇ χορίᾳ τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων· ὁ τῆς κοινωνίας ἀνακαινισμὸς τὴν ἰσότητά μετὰ τῶν ἀτόμων τε καὶ ἐθνῶν ἐκίρωσε πλὴν τοῦτο, Κύριοι, τοῦ νόμου ἐνώπιον, ἄλλως τε καὶ ἐπικτήτα δίκαια κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τιμαλφῇ ὑπάρχουσιν

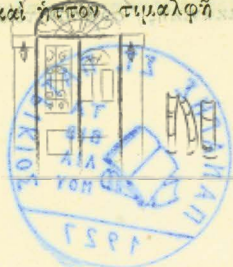
ὧν ἡ κτήσις τὴν ἀνισότητα ἐπιφέρει ἀτόμων μετὰ τῶν καὶ ἐθνῶν, τὰ δίκαια ταῦτα εἰσὶν τοῖς πᾶσι προσιτὰ, ὥστε τὰ τε ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη κατὰ λόγον τῆς σχετικῆς διανοίας καὶ φιλοπονίας αὐτῶν περιβέβληνται τοῦτοις· ὁ καταλέγων τῇ ἀναγκῇ ἀνισότητι ταύτῃ τῶν ἐπικτήτων δικαιωμάτων, καταλέγει ἄκων κατὰ τοῦ τῆς ἰσότητος δόγματος διαταφρεύων τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἡ διάνοια καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ λογικοῦ ὄντος ἀναπτύσσεται.

Πλὴν ἐπάνειμι ἰδίᾳ ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Τὸ μεγαλεῖον ὅθεν καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν ἐθνῶν ἄτε τῶν ἀτόμων ἐκ τῆς προαγωγῆς τῶν ὕλικῶν ὠφελημάτων ἐφικτὴ καθίσταται, ἀλλ' ἐρωτᾶται νῦν ἐν ὁποίᾳ κοινωνικῇ καταστάσει προάγονται ταῦτα; Ἐν ἐκείνῃ βεβαίως, καθ' ἣν οὐ διατείχίζονται οἱ λαοὶ, οἱ ἐν ἐργοστασίαις οὐ τάσσονται ἐν ταῖς ἐνόπλοις λεγεώνασι, καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις δύναται ἀνέτως καὶ φρονίμως παρέχειν εὐστοχον ἀρωγὴν τῇ βιομηχανικῇ ἀναπτύξει, τὸ δὲ κοινωνικὸν σῶμα οὐ δαπάνας ἐκτάκτους ἐπιχειρεῖ διὰ τοσούτων οἰκονομικῶν, οὕτως εἰπεῖν, φαιμάξεων, καθ' ἣν περιττὸς ἔσται—κατὰ τὰς τοῦ Φιλαγγέρη εὐχὰς—ὁ μόνιμος στρατὸς, ἡ τοῦλάχιστον Σουηδικῶ τῷ τρόπῳ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἑαυτὸν ἡδύνατο ἀσκεῖν, ἐν ἐκείνῃ προσθετόν τῇ κοινωνικῇ καταστάσει καθ' ἣν ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς, ἡ ναυτιλία καὶ ἅπας ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος οὐκ ἀπόλυται, ἡ τῆς χώρας δῆλωσις ὑπεκφεύγεται, καὶ οὐ προκινδυνεύει ἡ ὑπαρξὶς τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη κατάστασις εὐδὴλως ἢ τῆς εἰρήνης ἔστιν, «ἡ βιομηχανία σοφὸς τις προέφη δεῖται πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἡρεμίας καθάπερ ἡ μέλισσα τῆς τοιαύτης δεῖται ἐν τῇ κυψέλῃ αὐτῆς».

Οὕτω μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης Ἡλοποννησιακοὶ ἀμείλικτοι πόλεμοι, Αὐτοκρατορικο-Παπικοί, οἱ κατὰ τῆς γαλλ. δημοκρατίας ἀνάθεκτοι διαμάχαι, καὶ Ναπολεόντεια ἡπειρωτικὰ συστήματα, οὐ καταστρέφουσιν ἐπὶ μῆκιστον χρόνον τὰ ὕλικά τῶν ἐθνῶν συμφέρον-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

τα, διὸ ἡ Μ. Βρεταννία διδαχθεῖσα δεόντως τὰ οικονομικὰ παθήματα κατὰ τὰς διαμάχας τῆς υπερμεσοῦσης ΙΗ' εκατονταστηρίδος ἐπ' ἐσχάτοις μέχρι, καί περ κραταιὰ, οὐδὲν ἤττον, τὴν μεγίστην πᾶσχει πολεμοφοβίαν· ὁ πόλεμος, νῦν καθ' ἡμᾶς, ἐχθρική ἐστὶν σχέσις (*contra De maistre*) ἐν ᾗ ἕκαστος τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἐποφθαλμιᾷ τὸ ταχύτερον τὴν εἰρήνην, ἵνα τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἀνορθώσῃ συνθήκας καὶ τὴν διακυβευσμένην τύχην τεῦ ἔθνους ἀσφαλίσῃ· ἐπὶ δὲ τοῦ χάρτου τῆς εἰρηνικῆς συμβάσεως, ἡ οικονομικὴ ἐπιστήμη ἀεὶ ἡξίωται τὰ σπουδαιότερα τῶν κεφαλαίων αὐτῆς ὑπαγορεύσαι.

Ἐκ τῶν ὧσαν ὑμῖν ἐξέθεσα ἐπεταί, ὅτι τὰ ὑγιᾶ τῆς οἰκονομικῆς παραγγέλματα δωροῦνται τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀγαθὸν πρὸς ὃ μάλιστα σκοποῦσι τὰ περὶ παγκοσμίου εἰρήνης διὰ μακρικῆς τινος ῥάβδου ἢ δι' ἀλληλεθνοῦς συμβάσεως, ἐνειρωπολήματα δὴ περιδόξων σοφῶν.

Σημειώτεον πλὴν, ὅτι οὐδόλως ἐν τοῖς ἡγουμένοις ὑψηνίζαμην ὅτι τῇ ἐπιστημονικῇ δῆθεν προόδῳ μόνῃ προσδοκᾶται τὸ δηλωθὲν κοινωνικὸν θαυματουργήμα, ἡ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἐπιστήμη οὐδόλως ἐπαγγέλλεται τὰ φύσει ἀνοικονόμητα οἰκονομῆσαι τῇ παντελεῖ ἄρσει καὶ αὐτοῦ τοῦ ὧς ἐκ τῆς τοῦ ὄντος ἀτελείας ἐμφιλοχωροῦντος ἐν τῇ κοινωνίᾳ κακοῦ, ἡ παγκόσμιος εἰρήνη κατεδείχθη ἀνέφικτος, καθάπερ κατεδείχθη ἀνέφικτος καὶ ἡ παγκόσμιος μοναρχία· διετάθην μόνον ὅτι τῇ ἐφηρμοσμένη ἐπιστημονικῇ προόδῳ καὶ τῇ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, ἐν τῷ μέλλοντι χύσομεν σπανιώτερον αἶμα καὶ δάκρυα. Αἱ εἰρηνικαὶ τῶν ἐθνῶν κλίσεις καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀποκλίσεις, ὁμολογητέον, ὁσημέρῃ παγιοῦνται, ἔτι δὲ μάλλον παγιοθήσονται ἐὰν τὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας σύστημα τηρηθῇ πολιτικοῖς χρηστοῖς ἤθεσι μάλλον ἢ ἐτοιμοπολέμοις πολυαριθμοῖς στρατοῖς· ἡ τῶν λαῶν συναλληλία ὑπὲρ ποτε τὴν σήμερον συσσίγγεται καὶ τὰ εἰκότα τῇ Προνοίᾳ ἀποδιδόναι· ὀφείλοντες ἐλπίσωμεν ἐν αἰσιωτέρῳ μέλλοντι—

Ἡ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις τὰ πρόσφορα τῷ

πολιτισμῷ ἐχορήγησε ὄργανα πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν κοινωφελεστέρων ἐπιχειρημάτων· τῇ τυπογραφίᾳ, τοῖς ἀτμοπλοίοις, τοῖς σιδηροδρόμοις, τῷ ἡλεκτρισμῷ, καὶ ἑτέροις ἐπιτηδείοις ὀργάνοις τὸ τοῦ συνεταιρισμοῦ πνεῦμα ἐπιβρώννυται, καὶ ὁ κόσμος σύμπας συνασπίζόμενος ἑναέκπροσωπεῖ γίγαντα ἐπιχειροῦντα ἔργα ὧν ἡ θέα βεβαίως κατέπληττε ἀντοὺς 400,000 ἔργατας μιᾶς καὶ μόνης πυραμίδος.

Προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπομνήσω ὑμῖν ἱκανὰ παραδείγματα τὴν τιτάνειον ἰσχὺν τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐκδηλοῦντα, οἷας περαιτέρω ἐπιβρώσεως τυχεῖν οὗτος δύναται κατὰ τὴν τοῦ Δελαδόρδου εὐχὴν, καὶ οἷω τρόπῳ τὸν τελικὸν τῆς ἐπιστήμης σκοπὸν—τὴν κοινωνικὴν τοὔτεστιν εὐημερίαν—θαυμασιῶς ὑπηρετεῖ.

Οὐκ ἐστὶν πλὴν ὅλως ἀδέσποτον τόδε τὸ ἐρώτημα ὑμῶν, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, σὺν τοῖς ὀργάνοις αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐπιβρυσίν της ἐπὶ τὴν πολιτικὴν, οὐκ ἐχρησίμευσε ἐνίοτε ταῖς κυβερνήσεσιν ἰδίως, κατὰ τῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας συμπάσης ἢ δυσμοίρων τινῶν ἐθνικοτήτων.

Ἀνολογίζομαι, Κύριοι, ὅτι τὸ ἐρώτημα ἐξερευνᾷ τὸ ἔμπρακτον, ὧς εἰπεῖν, τοῦ νομίσματος· εἰς τῶν ἐξοχωτέρων θεραπόντων τῆς ἐπιστήμης (M: Chevalier) λέγει ἡμῖν ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα—ἀφοῦ ἐπέτρωτο ἡ τῆς ἐλευθερίας ἀνάγκησις καλεῖσθαι ζήτημα!—τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα λέγω, ζήτημά ἐστιν ἐμπορικόν· τὰ ἐμπορικὰ δὲ ζητήματα λύονται τῇ παραθέσει τῶν δοῦναι καὶ λαβεῖν, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἐπιστήμη ἡξίωται μόνῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐπὶ τούτοις ἐπιβάλεῖν αὐθεντίαν· μηδαμῶς δηλιῶ ἐν ἑπὶον τῆς ὑπεροπτικῆς τοῦ ἀπολιτισμοῦ ἐφρύος, διότι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἐξανίσταται οὐ μόνον τοῦ δούλου χάριν ἀλλὰ καὶ τοῦ δεσπότου, αὐτῷ προμηνήσκουσα τὴν τῆς καταπίσεως τύχην, ἡ ὧδε εἰδικὴ ὅμως ἔρευνα τῶν τοιούτων ἡθελεν εἶσθαι παρέκδοσις μακροσκελῆς, ἐν τῷ μέλλοντι πεποικισμένοι διὰ τῶν τῆς οἰκονομικῆς γνώσεων, ὑμεῖς αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα ἐξερευνήσητε· ἀρκεῖ με παρενείρων ἐνταῦθα τὴν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΟΥΡΙΟΥ

ὑπόμνησιν, ὅτι ἡ κοινωνικὴ Οἰκονομία οὕτως ἐκλήθη, διότι ἐστὶ μονὰς ἐναρμονίου δυνάμεως πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἄγουσα τέλος, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐγωϊστικῶν ἀξιώσεων τοῦ ἀτόμου, ἢ τῆς ἐθνότητος, τὴν παραγωγὴν ἐπαγγέλλεται τῆς ὕλικῆς ὠφελιμότητος ἐναρμονίως τῶν ἐλλόγων συμφερόντων τῆς κοινωνίας συμπάσης, ὥσπερ τὸ δίκαιον ὅπερ ἐν ἁρμονίᾳ φέρει τὴν ἀτομικὴν μετὰ τῆς γενικῆς βουλήσεως· ἡ δὲ τῶν Ἀμερικανῶν κατὰ τῆς ἰδίας μητροπόλεως ἐξέγερσις, καὶ ἡ αὐξοῦσα εὐημερία τῆς τε αὐτοκυριάχου συμπολιτείας καὶ τῆς παλαιᾶς ποτε μητροπόλεως, χρησιμεύει ὡς ἀκατάβλητον πείραγμα, ἐναργῶς ἐπικυροῦν τὴν ἐπ' ἀγαθῷ, ἀπάντων ἀπέναντι, ἀνάστασιν τῶν ἐθνηκοτήτων.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐπαγγέλλεται τὴν παραγωγὴν τῆς ὕλικῆς ὠφελιμότητος ἐναρμονίως τῶν ἐλλόγων ἀξιώσεων τοῦ τε ἰδιώτου τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας συμπάσης, ὥσπερ τὸ δίκαιον ὅπερ τὴν ἀτομικὴν μετὰ τῆς γενικῆς βουλήσεως ἐν ἁρμονίᾳ φέρει φοβοῦμαι, Κύριοι, μὴ ἄκων ἐνδοιασμοὺς ὑμῖν ἐνέπνευσα, ὡς δὴθεν τούτων ἐπακωνθίζοντων, διετάθησάν τινες, τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα ἄκοντες ὑπηρετοῦντες, ὅτι ἀνέφικτος ἡ ἁρμονία μετὰ τοῦ ἐγῶ καὶ οὐκ ἐγῶ εἶνε, τὸ οἰκονομικὸν συμφέρον ἐθνότητός τινος ἀφαιρεῖ τὸν πλοῦτον ἐθνότητος ἐτέρας, οὐδεὶς πλουτεῖ τῆς ζημίας ἄνευ ἐτέρου βέλος ἐκτοξευόμενον συνήθως κατὰ τῆς ἐμπορίας, ὁφείλω ὅθεν τοὺς ἐνδοιασμοὺς ὑμῶν μὴ ὑπεκφεύγειν ἀλλὰ σημειῶσαι τὰ προχειρότερα. Ἡ ἄρσις τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν σχολιώματος τὸ μυσηριῶδες τῆς ἐπιστήμης μέρος ἀποτελεῖ· παρατηρῶ ὑμῖν ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην συναντᾶται ἡ ἀρετὴ τῆς φιλολογικῆς (production litteraire) μετὰ τῆς ὕλικῆς παραγωγῆς, καθ' ὃν τρόπον ἡ μεῖζων φιλολογικὴ παραγωγὴ τοῦ ἐγῶ ἢ ἔθνους τινός, οὐδὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου τοῦ οὐκ ἐγῶ ἢ ἔθνους ἐτέρου, ἀλλὰ τοῦναντίον προσθέτους δυνάμεις τῇ κοινωνίᾳ συμπάσῃ χορηγεῖ, οὕτως ἔχει καὶ κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὕλικῶν συμφερόντων τοῦ τε ἀτόμου καὶ τοῦ ἔθνους, ἐν γένει λα-

λοῦντες, νέους προστίθῃσι πόρους τῷ ἔθνει ἢ τῇ κοινωνίᾳ· ἡ μεῖζων παραγωγὴ ἐπομένως ἔθνους τινός κατ' οὐδὲν συντελέσει εἰς τὴν τῆς παραγωγῆς τῶν ἄλλων ἀσθένωσιν· ἡ τοιαύτη τοῦ ἔθνους ὑπεροχὴ ἢ τοῦ ἰδιώτου οὐκ ἐστὶν ὅθεν ἄδικος ἢ ἐπιβλαβῆς ὑπεροχὴ, ὡς τισι πεπλανημένοις ἐδοξε· θέσατε πρὸς στιγμὴν τὴν Ἀγγλικὴν ἐθνότητα ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Ἀφρικῆς ἀποστεροῦντες οὕτως αὐτὴν τῶν πλουσιῶν γειτόνων παρ' οἷς σήμερον τὰς ἀγορὰς αὐτῆς ἐνεκαθίδρυσε, καὶ παραχρῆμα τὴν ἐκπτώσιν αὐτῆς διαγνώσῃτε· ὑποτιθέσθω ὅτι κατὰ τινὰς ἐνιαυτοὺς ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ ἔθνους τινός διπλασιάζεται, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον ἢ τῶν γειτνιαζόντων λαῶν καταστρέφεται ἐν πενίᾳ οὗτοι ἐμπίπτοντες, ἢ μονομερῆς αὐξοῦσα παραγωγὴ τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἐξογκώσῃ ἄρ' ἄγε τὸν ἴδιον πλοῦτον; οὐχί, τοῦναντίον ἡ θέλον κλεισθῇ τὰ ἐργοστάσια ὡς ἐκ τῆς στερήσεως τῆς καταναλώσεως, δεῖν οἰκονομικὸν πάθημα ἤθελε ὑποστέι, καὶ ὁ αὐξὼν θητικὸς πληθυσμὸς ἀσκόπως ἐφόρμα ἂν πρὸς τὴν τῶν καθεστῶτων ἀνατροπὴν. Ἐκ τούτων ἐπεταί, ὅτι ὁ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἐγῶ ἔρως οὐδόλως ἐμπίπτει ἐν διαστάσει σὺν τῷ τοῦ πλησίον, «συνπιπτούσης τῆς ἁρμονίας ὡς ἐκ τῆς τε καθολικῆς ὠφελιμότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἧς κατ' ἀνάγκην ἕκαστος συναισθάνεται· κινδυνεύοντος τοῦ οὐκ ἐγῶ καὶ τὸ ἴδιον ἐγῶ ἀμέσως ἀπειλεῖται,» (Schutz)

Οὕτω διακειμένων τῶν πραγμάτων προκύπτει ἤδη ὅτι τὸ ἀποκλειστικὸν τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ ἔθνους συμφέρον καλεῖται ἐγωϊσμὸς *πλεονεξία* » σύμφυτα νοσήματα ταῖς δυναστείαις» καθὰ ἐπιμαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ὅλως νόθος ἀρχὴ καὶ ἀντοικονομικὴ τῆς κοινωνίας ἀπέναντι, καὶ ἐκ πλάνηματος ὑπέλαβόν τινες τὸν Σμῖθ ἀντὶ τοῦ Ἑλβετίου· τὸ τῆς ὠφελιμότητος δὲ δόγμα, καθ' οὗ καὶ ὁ σοφὸς Πασχάλ παραγνωρίσεως ἕνεκα, ἐπετέθη, ἄλλο τί ἐστὶν ἢ ἀθέμιτος ἐγωϊσμὸς· ὅθεν τὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀντικείμενον, παλλιλογεῶ, ἡ αὐξοῦσα τῶν ἐθνῶν ὠφελιμότης ἐστὶν συνωδὰ τοῖς εὐνοήμασι καὶ τῇ ἠθικῇ, διὸ καὶ ἡ ἡ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

μετέρα ἐπιστήμη «κοινωνική οἰκονομία ἐκλήθη»· πᾶσα κερδοσκοπία τὰ ἄρτι ὑποδειχθέντα ὅρια ὑπερπηδῶσα, καταγγέλλεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ὡς εἰκός, οὐδέποτε τῇ τοιαύτῃ παρασπονδήσει θεωρεῖται δοσίλογος.

Κατὰ τὸν ρόον τῶν ἐμῶν παραδόσεων οὐ παραμελήσω ἐν εἰδικοῖς κεφαλαίοις τὴν προσήκουσαν ἀνάπτυξιν τοῦ θεματός τούτου, δι' ἧς εὐελπίζομαι, πείσω ὑμᾶς περὶ τῆς δε τῆς ἁρμονίας τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων.

Τὸ ἔμπαλιν, ὡς εἶπεν, τοῦ νομίσματος ἐξερευνῶντες ἔτι συναντῶμεν παρὰ τισιν ὅτι τὰ ὑλικά τῆς ἐπιστήμης ὅργανα, αἱ μηχανικαὶ δυνάμεις, πρὸς ζημίαν πλειστάκις τῆς ἀνθρωπότητος ἐνεργοποιήθησαν· συνομολογῶ, ὅτι ὁ σίδηρος οὐχὶ σπανίως μεταποιούμενος εἰς ἀλύσεις τὰς αἰμοφύρους χεῖρας τῆς ἐλευθερίας ἐπίεζε, καθάπερ καὶ τὸ ἐφεύρημα χημικῆς τινος συνθέσεως τοὺς Εὐρωπαίους ἐβόηθησε ὅπως τὰς νήσους τοῦ Νέουκόσμου δηώσωσιν· δολογῶ ὅτι τῇ πολυτίμῳ ἀτμομηχανῇ ἐχράσθημεν, πρὸς παρατάραιν τῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἐσχατιῶν, ἀφορμὴν δόντες τῷ ἡγεμόνι τοῦ Ἀναμητικοῦ κράτους εἶπεν, ἔντινι διατάγματι, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι «ποιοῦσι τὸ καλὸν ἐν καιρῷ ἡμέρας τὸ δὲ κακὸν ἐν καιρῷ νυκτός»· πλὴν τούτοις ἀπαντῶμεν ὅτι «ἡ κατάχρησις τῆς ἐλευθερίας οὐδαμῶς ἀναιρεῖ καὶ τὴν σώτειραν ἐλευθερίαν» (Π. Καλλιγᾶς), ὁ σίδηρος δὲ πολυτιμώτερος ἡμῶν θυσανρός ἐστὶν καθόσον πρὸς τοῖς ἄλλοις, τῷ ἀρότρῳ συντηρεῖται ἡ ἀνθρωπογένεια, τόδε εὐεργετικὸν τέως μέταλλον καθιστάμενον, τέχνην, αἰχμηρὸν τὴν ζωὴν ἀποκόπτει τοῦ συμπολίτου τοῦ ἀδελφοῦ· πλὴν· μὴ ἄρα ἡ ἀπολίτευτος κατὰστασις ὑπεκφεύγει τὴν μομφήν, ἣν ἐδοξε τοῖς παραδοξολόγοις προστρίψαι τοῖς πεπολιτισμένοις; ὁ ἄγριος τῶν διασῶν τοῦ Νέου κόσμου τῇ προστρίβῃ δύο ξύλων ἄπτει πυρὰν καὶ προφυλάσσεται οὕτως ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος δριμύτητος; ἐν τούτοις τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὰ αὐτὰ ξύλα τῷ χρησιμεύουσιν ὅπως τὸν ὁμοιον αὐτοῦ ἀποκτείνῃ, καὶ ἐπὶ τοῦ θύματος τὰ κρεωδώρα διονύσια αὐτοῦ ἐπιτελέσῃ; Ἡ χρῆσις ὅθεν μόνη τὸν τοῦ πρᾶ-

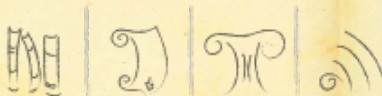
γματος διαστέλλει χαρακτῆρα, ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη τὰ ὅργανα αὐτῆς ἐπιδαψιλεύεται, προσφέρει τὰς μηχανικὰς δυνάμεις οὐχὶ τῷ ἄγριῳ ἀλλὰ τῷ πεπολιτισμένῳ παρ' οὗ δεδικαιολόγηται ἀπαιτῆσαι ἀγαθὴν καὶ οὐχὶ πονηρὰν τὴν χρῆσιν. Οἱ δυσανασχετοῦντες κατὰ τινων ἀνωμαλιῶν τοῦ κοινωνικοῦ μηχανισμοῦ—καθὰ ἐν τοῖς προειρημένοις σεσημειῶνται—καθήψαντο τῆς ἐπιστήμης· ἐνέπιπτον εἰς συντακτικὸν ἢ γλωσσικὸν λάθος, Κύριοι, ἡννόουν εἰπεῖν διαλλήλῳ τῷ τρόπῳ, ὅτι ἡ ἐπιστήμη δεῖται ἀκριβεστέρως πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, ἐν τῇ αὐτῇ ἐνέπεσαν πλάνη καὶ οἱ κατὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐξαναστάντες Οὐνέοι (Owen), ἀλλ' οἱ ἀτυχεῖς κακῶς ἐξεφράσθησαν, ἡννόουν ἐπίσης ὅτι τῆς ἀκριβεστέρως ἐφαρμογῆς αὐτοῦ δεῖται, «οὕτω πως ὁ κόσμος διατάσσεται ὥστε ἂν ἠθικῶς ἀγαθοὶ ἐσμέν καὶ ὑλικῶς εὐδαίμονες ἐσόμεθα» (Chalmers)—

Ὑποδείξας τὴν καθόλου τῆς ἐπιστήμης ὠφελιμότητα κατὰ τὴν διευθέτησιν τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ σώματος, ἐγνώμεν ὅτι διάπυρος κηρύσσεται ὑπέρμαχος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παγίωσεως τῆς τε ἀτομικῆς ἐλευθερίας, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐν ἀδελφικῇ ἰσότητι συναλληλίας τῶν τε ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων, νῦν μᾶλλον συγκεκριμένως σκοπῶ ὑποδείξαι ὑμῖν τοὺς καρποὺς οὓς προϊόντος τοῦ χρόνου δρέψητε, ἐκ τῆς τελείας ἐκμαθήσεως τῆς ἐπιστήμης ἐφ' ἧς ἀσχολούμεθα.

Θετέον ὅτι πεπρoικισμένοι ἐσμέν πλείσταις ὠφελίμοις γνώσεσιν ἀφαιρέσει ταῖς τῆς Οἰκονομικῆς ἀρχαῖς, προσψαυθῆναι παραδείγματά τινα καταδεικνύοντα τὴν δυσέκλειπτον πλάνην ἐν ἣ ἐμπίπτομεν ἐξερευνῶντες τὰ κοινωνικά, τοῦ ἐπιστημονικοῦ μίτου ἀνευ τῆς δε τῆς μαθησεως.

Βέβαιόν ἐστι, νομίζω, ὅτι εἴ τι ἔθνος ἡσυχολεῖτο ἐν τῇ παραγωγῇ ἀπάντων τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν αὐταρκείας χάριν, ἀποκροῦον οἰκνδήποτε ξένην παραγωγὴν, ἠθέλατε λίαν νοήμονα κηρύξει τὴν κυβέρνησιν τούτου.

Πρὸς τὸ ἐρώτημα εἰ προστατευτικοὶ θεσμοὶ τῆς ἐγγω-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ρίου βιομηχανίας χάριν, και τὰ μονοπώλεια ἔθνους τινὸς σὺν τοῖς ἰδίοις ἐξαρτήμασιν εἰσὶν ὠφέλιμα πρὸς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον; ἤθέλατε πιθανῶς μακροῦ ἄνευ ἔνδοιασμοῦ παρέξει καταφατικὴν τὴν ἀπάντησιν.

Εἰ τις ἡρώτα ὑμᾶς, τί διανοεῖσθε ἐπὶ τῆς πολυτελείας ἤθέλατε συγχύσει ταύτην μετὰ τῆς χλιδῆς, ἀξιοῦντες, πιθανῶς, τοὺς ἡγεμόνας δαπανᾶν ἄρτον καὶ κρέας ὡς οἱ τοῦ Ὁμήρου, ἢ ἀνανεοῦντες τὰ Λυκούργεια θέσμια, τὰ Ὀρχια καὶ τὰ τοῦ Ἐβρίκου Γ' διατάγματα.

Ἀληθές ἐστιν ὅτι τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἀνθηρᾶς ὕλικῆς καταστάσεως ἔθνους τινὸς ἢ ἀφθονία τοῦ κυκλοφοροῦντος μεταλλικοῦ νομίσματος εἶναι; ἢ ὅτι αἱ μηχανικαὶ δυνάμεις τὸν ἄρτον ἀρπάσουσι ἐκ τῶν ἐργατικῶν χειρῶν;

Ἀδικαιολόγηται ἡ διάτασις ὅτι ὁ ἐργάτης σὺν τῷ κεφαλαίῳ αὐτοῦ ἀλληλοπολεμοῦσιν τῶν ἀντιθέτων συμφερόντων ἕνεκα, ἢ ὅτι πρὸς πρόληψιν τῶν τοκογλύφων Κατόνων ἀρκεῖ πρόσφορος νομοθετικὴ συνταγή;

Ἀληθές ὅτι ὁ αὖξων πληθυσμὸς προκύπτει ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν γεννήσεων, ὁ δὲ ἐλάττων ἐκ τῆς ἀποχῆς τῆς γαμικῆς κοινωνίας, καθὰ ὑποτιθέασιν τὰ τοῦ Λυκούργου, Ι. Καίσαρος καὶ Κολθέρτου θέσμια;

Τοῖς ἐρωτήμασι τούτοις μετὰ μεγίστης πιθανότητος, ἤθέλατε καταφατικῶς ἀπαντήσαι

Εἰ δέ τις διετίνετο ὅτι ἡ τοῦ κράτους ἐξαγωγή δσάκις τὴν εἰσαγωγὴν ὑπεραναβαίνει, οὐ χορηγεῖται, ἡμῖν τούτου ἕνεκα, καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐθνικῆς εὐδαιμονίας, ἤθέλατε καταψηφίσει. Ἐπίσης καὶ εἰ ἰσχυρίζετο τις ὅτι οἱ φόροι δέον ἀπάσαι τοῖς ἀντικειμένους τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας ἄπτεσθαι.

Ἡθέλατε καταλέξει ὁμοίως καὶ εἰ διετίνετό τις ὅτι ἐφικτὴ ἐστὶν ἡ ἄρμονία πωλητοῦ τε καὶ ἀγοραστοῦ, καὶ περ τὰ τούτων συμφέροντα κατ' ἐπιφάνειαν φαίνονται ἐν ἀντιθέσει.

Εἰ δέ τις πρὸς ὑμᾶς ἀπευθύνετο ὅπως αὐτὸν πληροφορήσῃτε ἐὰν ὁ Γάλλος ἢ ὁ Ἀγγλος πολίτης ἐστὶν ὁ μᾶλλον φορολογούμενος, οἱ συνεισενεγκόμενοι φόροι ἐν ἐκάστη τῶν

ἐπικρατειῶν προχείρως ἠθροίζοντο καὶ τὸ ὅλον ποσὸν τῷ ἀριθμῷ τῶν κατοίκων ἐκάστης ἐδιδαιρέτο καὶ τὸ πηλίκον ἤθελεν εἶσθαι, ἢ καθ' ὑμᾶς, τῆς πληροφορίας πλήρωσις.

Ἐν τούτοις, ἐν ἀπάσαις ταῖς ὁμολογίαις ὑμῶν ταύταις ἐν γένει, ὑπεπίπτετε ἂν ἐν φοβερᾷ πλάνῃ, ἀλλ' ἡ τοῦ πολίτου, καὶ δὴ τοῦ νομολόγου πλάνη περὶ τὰ σπουδαία ἀντικείμενα ταῦτα, τοῦ ἔθνους ἔστι πλάνη ὅπερ βεβαίως προῦριστο ναυαγῆσαι εἰ ἡ οἰκονομικὴ οὐ προσήρχετο πρὸς σωτηρίαν του—

Ἵνα τὸν λόγον ἔτι μὴ μηκύνω ἀπευθύνω ἐπὶ μικρὸν ἰδίᾳ τὸν λόγον πρὸς ὑμᾶς

Κύριοι

Καθὰ ἐξερευνήσαμεν ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιστήμης, ἢ σπουδάσομεν δήλη, νομίζω, ἐγένετο· οἱ τῶν νόμων θεράποντες ἰδίως ἐπικύψαι ὀφείλουσιν ἐν τῇ τοιαύτῃ μελέτῃ, καθόσον ἄλλως προωρισμένοι οὗτοι ὄντες τῶν ἐγχωρίων θεσμῶν ἐπιμελεῖσθαι ἢ τῶν οἰάκων τῆς πολιτείας κρατεῖν, οὐ μικρὸν εὐθύνονται ἐν τῷ οἰκονομοπολιτικῷ σάλῳ τῆς ἰδίας πατρίδος· ἀλλ' ἡ ἰδίως τὸν νομοσπουδαστὴν προσκαλοῦσα ἐπιστήμη αὕτη, οὐ μόνον ὡς πολυτελείας γνώσις ἑκάστῳ πολίτῃ οὐ λογίζεται, ἀλλὰ τὸνναντίον τῆς μεγίστης ἀνάγκης, διότι ἐν αὐτῇ ἀρύεται γνώσεις λυσιτελεστάτας ἐν ταῖς βιοποριστικαῖς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεσι, διδὲ εὐκταῖον τῆς τοιαύτης σπουδῆς καὶ ἡ μέση ἐκπαίδευσις περικοσμηθῇ διὰ τῆς ἐν ταῖς γυμνασίαις διδασκαλίας, διότι οὕτως καὶ ὁ μὴ προφθάνων τὰ ἀκαδημαϊκὰ προσεγγίσει ἐδώλια ἡδύνατο ἀρυσθῆναι τῇ μαθήσει ταύτῃ τὰς ἀποχρώσας γνώσεις χάριν οἰουδήποτε βιοποριστικοῦ ἐπιτηδείματος—

Ἡ τῆς ἐμῆς διδασκαλίας μέθοδος ἔσται, κατὰ τὸ ἐνὸν ἱστορικὴ, προαγγέλλω καὶ τοῦτο ὑμῖν, διότι «ἡ μέθοδος ἐν ταῖς ἐπιστήμαις πολὺ μείζονος ἐστὶ σπουδαιότητος ἔστω καὶ τῶν ἐκπληκτικωτέρων μεμονομένων ἀνακαλύψεων» (Κουβιέρος)· οἱ νεώτεροι, ἰδίως, Knies καὶ Rocher κατέδειξαν ἡμῖν ἀποχρώντως τὴν τῆς διαληφθείσης μεθόδου

σπουδαιότητα ιδίως ἐν τῇ Οἰκονομικῇ, ἡ ἱστορικὴ μέθοδος χορηγεῖ ἀπλάνητον μίτον, ἐκ τῶν ἀνεμωλίων σχεδίων ἡμᾶς προφυλάσσει, καὶ ὡς δυναμόμετρον τῆς ἀνθρωπίνου προόδου ἡμῖν προσφέρεται ὁ ἀποκεχωρισμὸς ἐκ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπικίνδυνος ἔσται τόλμη συγγνώστειά μὲν εἰς ἱκανότητος τῆς καλλίστης δοκιμασίας. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῶν ἐμῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου παραδόσεων ἀρχοῦντος ἐξετάθην ἐπὶ τῷ θέματι τούτῳ, καὶ εἰ τότε εἶπον «*coesa sine historia jurisprudentia*» (Φ. Βωδουίνος) κατὰ μείζονα λόγον συστάσεως χρήζει κατὰ τὴν σπουδὴν τῆς Οἰκονομικῆς οὔσης ἐπιστήμης ἐξόχως πειραματικῆς, τότε ὑμῖν ὑπέμνησα ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἡγήτωρ (Thibaut) ἐφώνησε ἐπὶ τέλους τῷ ἀντιπάλῳ (Νισβούρω) «*Habes me consentientem, habes me consentientem!* Προϊόντος τοῦ χρόνου, πέποιθα, ὅτι καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὰ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου πλεονεκτήματα μετ' ἐμοῦ ἀνεκδιαιστώως συνομολογήσητε, πειθόμενοι ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἡμῶν ἀσφαλῶς ποδηγητεῖται τῇ μόνῃ ἐρευνῇ τοῦ ἱστορικοῦ νόμου καὶ τῆς διδασκαλίου πείρας —

! Περαινῶν τὰ νῦν τὴν ἐναρκτήριον παράδοσιν ταύτην, ἥτις πλέον παρ' ὅσον προεθέμην ἐκτενὲς ἐγένετο, ἀναλογίζομαι ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἐρεύνης ὕμνα, ἐπίλλως ὡς εἶπεν, ῥίψας μὲν ἀκρόθεν ἐλάλησα, ἐνιαχοῦ πρόσδε ἐν αὐτῇ ἀνεπαισθῆτως τὸν λόγον ἔφερον ἐπὶ ἀντικειμένων ἅτινα ἀκροατὰς ἐπιστημονικῶς προπαρασκευασμένους ὑποτιθέασι, μοι ἦν ἀδύνατον τὰ δυσέκλειπτα ἀποφυγεῖν ἀμαρτήματα ἀφοῦ ἐν τῇ περιεκτικότητι ἐβλεψά. ὦφελήθητε ἐκ τῶν ἀπλουστερώων καὶ τῶν μᾶλλον εὐλήπτων, ἐπεικῶς καρτεροῦντες μέχρις οὗ τὸ ὅλον τῆς διδασκαλίας καὶ τὰ μᾶλλον σχολιᾷ ὑμῖν διεξηγήσει.

Ἀπόκειται μοι ὅσον ἔνεστιν ἥττον ἀτελεῖ ἐμαυτὸν ἀναδειξαι, ὑμῖν, δὲ, Κύριοι ἡ εὐνοὺς πρὸς τὰ παραδιδόμενα προσοχή, ἥτις, πέποιθα, ἀνταξία ἔσται τῆς ἐπιμελείας ἣν ἐπὶ τῶν ἐμῶν παραδόσεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου διαπύρωσ μοι κατεδείξατε.

